

Yaşadıkça Eğitim

- 
- *Yeni Bir Çağ*
 - *Üniversite Sınavlarına Hazırlanan Gençler ve Ailelerine Düşen Görevler*
 - *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme*
 - *Haz, Sevinç ve Mutluluk*
 - *Ailenizdeki Stresi Yenebilirsiniz?*
 - *Genç Gözleri Koruyalım*
 - *Anne-Baba Çocuk İlişkileri*
 - *Çocuklarda Depresyon* ● *Çocukta Yalan*
 - *Ana Baba Yoksunluğu*
 - *Çocuklara Problem Çözme Becerisi Nasıl Kazandırılır?*
 - *Kardeşler Arasındaki İlişkiler*
 - *Okulöncesi Çocuklarının Dil Gelişimi*
 - *Çocukların Yürüme Çağındaki Korkuları* ● *Kötü Rüyalara*

“İçim rahat bebeğim garantide”



Bebeğim,

*Bugün seni
özene bezene
giydirdim.*

Arabana yerleştirdim.

Attaya gittik.

Nereye mi?

Garanti Bankası'na.

*Bankaya girdiğimizde
şaşırdın sen.*

*Bankacı ablalar,
ağabeyler seni sevdiler.*

*“Ceren'e bir hesap
açacağız” dedim.*

Kalbim küt küt çarptı.

*Hesabın...Öyle büyük bir
rakam değil.*

*Sen büyüdükçe
hesabın da büyüyecek.*

*Ben de, baban da
sevgimizi katacağız hesabına.*

Şimdi içim daha rahat.

Evet sevgili bebeğim,

seni seviyorum,

seni çok seviyorum.

Annen



**GARANTİ
BANKASI**

YAŞADIKÇA EĞİTİM

SAYI : 5 1988
EKİM/KASIM/ARALIK

Sahibi

Kültür Hizmetleri Ltd. Şti adına
Fahamettin AKINGÜÇ

Genel Yayın Koordinatörü
Ömür CANDAS

Yazı İşleri Müdürü
Bahar AKINGÜÇ

Yayın Yönetmeni
İlhami FINDIKÇI

Yayın Yardımcısı
Hamdi ERKUNT

Teknik Yönetmen
Kudret GÜVENÇ

Redaksiyon ve Düzeltme
Neclâ AKEL FEROĞLU
İsa SAVAŞ

Dizgi
Önder KARÇIĞA
Aynur TURA

Pikaj
Şefika TEPE

Montaj
Zafer UZUNTÜRK
Feride ALPTEKİN

Kamera
Sunay KUŞAKÇIOĞLU

Renk Ayrımı
Sepco Grafik

Yapım - Yönetim
YA/BA YAYINLARI
Eski Londra Asfaltı 19
Şirinevler - İSTANBUL
Tel : 551 52 03 - 551 52 04
551 52 13
Telex : KULT TR 22 667

Abone Koşulları:
Yıllık 12 000 TL (KDV Dahil)
Yapı Kredi Bankası
Bakırköy Şubesi
Hesap No : 2888
Yaşadıkça Eğitim

Baskı ve Cilt
Hürriyet Ofset
Matbaacılık ve Gazetecilik AŞ.
Halkalı / İSTANBUL

FİYATI : 2000 TL (KDV Dahil)

Yayıncıdan Okura...

Büyük bir hızla süregiden bilimsel çalışmalar, insan yaşamında da değişmelere ve gelişmelere yol açıyor. Yaşanılan çevre ve dünya yeni boyutlar, yeni nitelikler kazanıyor. İnsanla dünya arasındaki ilişkiler, sürekli olarak yenileniyor. Bu büyük değişim ve gelişime uyabilmek için, insanların da sürekli olarak bilgilerini yenilemeleri ve geliştirmeleri gerekiyor.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen alanlardan biri de eğitimidir. İnsanların daha iyiye ve daha güzele ulaşma çabası, eğitim alanında da sürekli bir gelişme gereksinimi yaratmıştır.

Özellikle teknolojik gelişmeler, eğitim yöntemleri konusunda yepyeni olanaklar getirmiştir. Buna bağlı olarak eğitim yöntemleri ve öğretim programlarında köklü değişimler meydana gelmektedir.

Bu değişen dünya içinde, ailedeki anne-baba-çocuk ilişkilerinde yerleşik değerler de, giderek şekil ve içerik değiştirmektedir. İnsanın toplumsal, zihinsel, bedensel ve en önemlisi duygusal yapısı, bugün, eskiye oranla çok daha iyi bilinmektedir. Bu bilgiler de, yerleşik değerlere yeni bir yaklaşımla bakmaya ve yanlışların ayıklanmasına olanak sağlamaktadır.

Birçok gencin yüksek öğretim kurumlarına girme çabası içinde olduğu bir dönemdeyiz. Bu dönemde, anne-babalara büyük görevler düşmektedir. Yüksek Öğretim kurumlarına girebilme heyecanı, sağlıklı bir meslek seçimini ikinci plâna düşürmemelidir. Çünkü, temel olan, bireysel özelliklere uygun bir mesleğin ve buna ulaştıracak bir yüksek öğretim programının seçilmesidir. Aile, gencin seçeceği mesleğin toplumdaki geçerliliğinden önce, bu mesleğin gencin bireysel özelliklerine uygunluğu üzerinde durmalıdır. Gencin sağlıklı bir karar verebilmesi için anne-baba yardımcı olmalı ve okulların rehberlik bürolarından yararlanılmalıdır. Yüksek öğretim programlarını tanıması için gence fırsatlar yaratılmalı ve kararı saygıyla karşılanmalıdır. Her şeyden önemlisi, sınavın bir ölüm-kalım savaşı olmadığı ve kazanmamasının her şeyin sonu olmadığı hissi uyandırılmalıdır. Çevresinden kaynaklanan ve sınav kaygısını artıran baskıcı yaklaşımlarda bulunulmamalıdır.

Bütün okuyucularımıza başarılı ve mutlu günler dileriz.

Okuyucu Mektupları

Sayın dergi yetkilileri,

Derginizi uzun zamandır takip ediyorum ve çok beğeniyorum. Özellikle öğretmenlerin eğitim konularıyla ilgili yeni görüş ve düşünceler geliştirmeleri ve bunları uygulama yollarını öğrenmeleri açısından yaptığınız iş çok yararlı. Ancak çok yararlı olduğuna inandığım derginizden, sınırlı sayıda kişinin yararlanabilmesi beni üzmetmektedir. Bu tür yayınların azlığı bilinen bir gerçektir. Bu açıdan iyi bir tanıtım ve dağıtım derginizin okuyucu külesinin artırılması sağlanabilir. Böylece bu değerli bilgilerden birçok kişinin yararlanması sağlanabilir. Bu yapılmalıdır. Çünkü buna çok ihtiyaç vardır.

Daha verimli ve başarılı çalışmalar dileğiyle...

T. Fırat (Konya)

Sayın yetkililer,

Yaşadıkça Eğitim dergisi ile sunduğunuz hizmeti çok yararlı buluyor ve bu tür yayınların çoğaltmasını diliyorum. Özellikle biz öğretmenlerin yenilikleri öğrenmemiz ve kendimizi geliştirmemiz açısından, konunun uzmanları tarafından bilimsel bir dille yazılmış eğitici yayınların önemi çok büyüktür.

Kitap tanıtımı köşenizi de çok beğeniyorum. Ancak bu konuda bir önerim var. Acaba bu kitapların bazı bölümlerini ya da en çarpıcı bölümünü kısaca da olsa yayınlamanız mümkün mü? Böylece bize yararı olacağına inandığınız eserleri, sadece tanıtmakla kalmayıp onlardan yararlanmamızı da sağlayabilirsiniz.

Saygılarımla.

S. Nurkan (İstanbul)

Yaşadıkça Eğitim yöneticisine,

Bir genç olarak benim görüşüm, derginizde, gençlik dönemindeki sorunlara daha çok yer vermeniz gerektiğidir. Büyüklerimizin bizim bu dönemde yaşadıklarımızın farkında olmaları ve buna uygun davranmaları gerekir. Ancak gözlediğim kadarıyla bu pek olamıyor.

Başarılar dilerim.

N. Güre (Hayrabolu)

Yaşadıkça Eğitim yetkililerine,

Eğitim-öğretim hayatımıza katkısı olduğuna inandığım derginizin kütüphanelere girmesini sağlamanın, büyük yararları olacağına inanıyorum. Acaba herhangi bir yöntem bulunarak bu sağlanabilir mi? Özellikle fakir yörelerdeki ilkokulların kütüphanelerinin buna ihtiyacı vardır.

Verimli çalışmalarınızın devamını dilerim.

L. Gündoğdu (İstanbul)

Yaşadıkça Eğitim Dergisi yetkililerine,

Eğitimin çeşitli kademelerinde yıllarca görev yapmış emekli bir öğretmenim. Derginizi bir dostum vasıtasıyla gördüm ve ülkemizde, çok geç kalınmış da olsa, artık bu tür eserlerin okuyuculara sunuluyor olmasından çok mutlu oldum. Gerçekten de teknolojinin hızla ilerlediği ve insanların buna ayak uydurma çabası içine girdikleri günümüzde; özellikle evlatlarımızı yetiştiren öğretmenler ve ana-babaların eğitilmelerinin önemi son derece büyüktür. Ana-baba ve öğretmenleri eğitebildiğimiz, yeniliklerden haberdar edebildiğimiz ölçüde memleketimiz ilerlemiş memleketler seviyesine ulaşabilir.

Bazı emekli arkadaşlarımda gördüğüm zamanlarını boşa geçirme alışkanlığına değinmeden geçemeyeceğim. Yaşadıkça Eğitim dergisinde bu tür konulara da yer vermenizi öneririm. Bundan sonraki çalışmalarınızda daha büyük başarılarla ulaşmanızı temenni eder, sevgiler sunarım.

A. Elmacıoğlu (İstanbul)

Yaşadıkça Eğitim Dergisi yöneticilerine,

Derginizin amacı çok güzel. Ama içerik olarak daha değişik konulara da yer verilebilir. Örneğin çalışan gençlerin eğitim sorunları, işletmelerde ast-üst sorunları, mükemmeliyetçi çalışanlar üzerine etkisi vb. Bu tür konulara kısaca da olsa yer vermeniz ve bu konulardaki gelişmeleri aktarmanız, aynı zamanda çalışan anne-babaların, kendilerini her yönden daha iyi geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

Başarılar dilerim.

N. Çimen (Ankara)

Bu Sayımızda

Yeni Bir Çağ

Ray HAMMOND

Sayfa : 6

Üniversite Sınavlarına Hazırlanan Gençler ve Ailelerine Düşen Görevler

Süleyman HECEBİL

Sayfa : 9

Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme

Kutsal EKER

Sayfa : 11

Haz, Sevinç ve Mutluluk

Doç. Dr. Akın ETAN

Sayfa : 12

Ailenizdeki Stresi Yenebilirsiniz

Nancy RUBIN

Sayfa : 15

Genç Gözleri Koruyalım

Book MASON

Sayfa : 16

Anne-Baba-Çocuk İlişkileri

İzzettin ALICIGÜZEL

Sayfa : 17

Çocuklarda Depresyon

Dr. H. G. GINNOT

Sayfa : 20

Çocukta Yalan

Ar. Gör. Jale MINİBAŞ

Sayfa : 23

Ana-Baba-Yoksunluğu

Ar. Gör. Oya GÜNGÖRMÜŞ

Sayfa : 26

Çocuklara Problem Çözme Becerisi Nasıl Kazandırılır?

Doç. Dr. Nurper S. ÜLKÜER

Sayfa : 28

Kardeşler Arasındaki İlişkiler

Prof. Dr. Ayla OKTAY

Kıskançlık duygusu, insanın kendine ve başkalarına zarar verecek kadar tehlikeli olmadığı sürece, kişi için daha iyiye ulaşma yolunda bir uyaran olabilir.

Sayfa : 33

Okulöncesi Çocuklarının Dil Gelişimi

Yrd. Doç. Dr.

Ümit DAVASLIGİL

Sayfa : 37

Çocukların Yürüme Çağındaki Korkuları

Bernice WEISSBOURD

Sayfa : 44

Kötü Rüyalarda

Edwin KIESTER, Jr.

Sayfa : 47

Yayınlar

Sayfa : 55

Yeni Bir Çağ

Ray HAMMOND

Bilgisayar ve getirdikleri, insanın, tarihi boyunca karşılaştığı en karmaşık ve güç olaylardan biridir.

Çocuklara sorduğunuzda, bilgisayarların kolay anlaşılır aygıtlar olduklarını söylerler. Peki, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? Bilgisayarla ilgili şöyle ayrıntılı bir bilgi edinmeye çalışıldığında karşılaşılan byte, bug, RAM, ROM gibi pek çok teknik terim, insanda bilgisayarla ilgili konuların pek karmaşık ve hatta anlamsız olduğu kanısını uyandırabilir.

Yetişkin bir insana bilgisayarı gösterdiğinizde genellikle ilk soru "Bu ne işe yarar?" ya da daha sıklıkla "Bunun bana ne yararı var?" biçimindedir. Yetişkinler olaya böyle yaklaşırlar. İstenilen iş bilgisayar ile gerçekleştirildiğinde ise bu, işin yapılmasından çok bilgisayarın kendini sergilemesi olarak görülür. Kaldı ki, bazı yetişkinler, bilgisayarı karmaşık ve gereksiz bulur.

Yetişkinler bilgisayara; ancak bilgisayar onların satış işlemlerini çözümlendiğinde ya da pek çok bilgiyi belleğinde depoladığında ilgi duyarlar. Bilgisayarlar onlara acil işlerinde yardımcı olduğu takdirde, yetişkinlerin birçoğu, özveri gösterip zamanlarının bir kısmını bilgisayarların nasıl kullanılacağını öğrenmeye ayırırlar. Hatta, nasıl çalıştırıldığını bilemeseler



bile, kendilerini bilgisayarlardan yararlanmaktan alıkoynamazlar.

Bugün dünyanın pek çok ülkesinde, toplumun hemen her kesiminden birçok kimsenin bilgisayar kullanma ve bilgisayarı pratiğe uygulama konusunda bilgisi yoktur. Bütün bunlara karşın, dünyada yine de bilgisayar satışında bir patlama vardır. 1982 yılında ABD'de 2,8 milyon, Japonya'da 435 bin, Batı Almanya'da ise 392 bin bilgisayar satılmıştır. (Türkiye'de bu konudaki istatistikler yeterli değildir. Bilgisayar dergisinin 1984'te -Ekim

1984, sayı 42, s. 14- yaptığı, "Türkiye Bilgisayar Sistemleri ve Kullanımı" araştırmasında; ülkemizde bilgisayar sistemi sayısının % 25'inin kamu, % 75'inin ise özel sektörlerde yer aldığı belirlenmiştir.)

Çocuklar, bilgisayarları, genellikle amaçlarının dışında işler için kullanırlar. Eğer bir bilgisayar güzel bir resim çizebiliyorsa bu çocuk için yeterlidir ya da bilgisayarın basit bir problemi çözmesi, bir öğrenciyi fazlasıyla tatmin eder denilebilir. Bir de bilgisayarda oyun oynayabiliyor-

sa çocuğun keyfine diyecek yoktur.

Bilgisayarlar, temelde, istenilen bazı işleri, programlama ve bu programı işleme yoluyla gerçekleştiren ve hesaplama işlerinde kullanılan aygıtlardır. Bilgisayarlar, bu hesaplama ya da sayı sayma işinde çok başarılıdırlar. Bu yetenekleri sayesinde birbiriyle ilişkisi yokmuş gibi görünen pek çok işi gerçekleştirebilirler. Bilgisayarın önemli bir başka özelliği ise bütün bu işlemleri hızlı bir biçimde yapabilmesidir.

MİKROİŞLEMCİLER (Elektronik Beyin)

Günümüzde bilgisayarın en yaygın biçimi, mikroişlemci (microprocessor) diye bilinen küçük bir elektronik beyindir. Mikroişlemciler, küçük elektronik devrelerin birbirine bağlanmasıyla oluşan ve bilgisayar işlevi gören aygıtlardır. Bu mikroişlemciler, video oyunlarının idaresinden, sayısal saatlerin çalıştırılmasına kadar pek çok iş yaparlar. Buradaki "mikro" kelimesi, hem küçük araçları hem de bunların mikroskop altında pek çok küçük parçasının birleştirilerek yapılmasını ifade eder.

İlk bilgisayarlar, elle yapılmış pek çok parçadan oluştuğundan, oldukça büyük ve pahalıydılar. Ama, 1960'lı yıllarda, bilgisayar, silikon denilen çok ufak parçalar üzerine yerleştirildi. Bu inanılmaz boyut küçültme, büyük atılımlara neden oldu.

Çağımız, insanoğlunun, sadece en iyi biçimde eğitiminin değil, bazı akıl almaz amaçların peşinde de koştuğu bir çağdır. Yüzyıllardır, sadece bir parçası olduğumuz dünyayı istediğimiz biçime sokmak istiyoruz. Bunun için de kendimiz ve öbür can-

lılar dışında, bilgisayar gibi aygıtlara da ihtiyacımız vardır.

Bilgisayarlar, şu anda insanoğlunun standartlarında en iyi şekilde kullanılmıyorsa da oldukça güvenilir aygıtlardır. Bir görev verildiğinde bilgisayar, bozuluncaya ya da durduruluncaya kadar onu yorulmadan yapar.

Çocuğun bilgisayara karşı ilgisi varsa, bu ilgi, onun yeni bir şeyler öğrenmesi yönünde kanalize edilebilir.

Günümüzde bilgisayarın yetişkinler için en etkin kullanımı, uzay araştırmaları ve istatistikler gibi karmaşık alanlardır. Fakat bu harika aygıt, çocuklar için de pek çok şey ifade eder. Bilgisayar, hafızasındaki bilgileri saklayıp gerektiğinde, onları çocuğa samimi bir hava içinde sunar. Bu, öğretmenin sınıfta yaptıklarına önemli katkılarda bulunur. Çocuklar, mikrobilgisayarları araştırma yapmada ve bazı konula-

rı öğrenmede de kullanılabilirler. Ayrıca, bilgisayar kullanımından edinilen deneyim, çocuğa, öğretmenin öğrettiği konularda yargıya varmada yardımcı olur.

YENİ BİR ÇAĞ

Çağımızda, çocukların bilgisayar konusunda yeterli bir bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bilgisayar, daha şimdiden, yaşamın pek çok alanında yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu nedenle aileler, çocuklarının bu konuda bilgi sahibi olmalarını sağlamalıdır. Sıcak ve güvenli bir yuvadan sonra, ailenin çocuğuna verebileceği şey iyi bir eğitimidir. Çoğu ana-babalar, kendilerinin sahip olamadıkları olanaklara çocuklarının sahip olacağını düşünmekle mutlu olurlar. Bu belirgin duygu, insanı, kendi zekâsını aşmaya yönelten temel güçlerden biridir.

Bilgisayarlar, sosyal yaşantımızı her yönden etkilemekte, bu yönüyle bilim adamlarını yeni çalışmalara yönlendirmekte, biraz da korkutmaktadır. Bilgisayarlar, eğitim dünyasının da büyük bir gelişme içine girmesine yol



açmışlardır. Günümüzde eğitim birçok yönüyle değişmekte ve bilgisayar teknolojisinin sağladığı olanaklar eğitim-öğretime hızla uygulanmaktadır. Eğitimdeki değişmeler, uzun vadeli etkilere neden olacaktır.

BİLGİSAYAR OYUNLARI

Bilgisayarların getirdiği yeniliklerden biri de çocukların boş zamanlarını değerlendirmeleri alanındadır. Çocuğunuz kendini video oyununa kaptırıp gitmişken neler hissedersiniz?

Bazı uzmanlar, bilgisayar oyunlarının konularından dolayı çocuklar için zararlı olduğunu ileri sürüp, bu konuda oyunların yasaklanmasına kadar varan önlemler alınmasını istemektedirler. Bugünlerde, bu tür bilgisayar oyunlarının çocuklara olumsuz etkileri olup olmadığını anlamak için bazı çalışmalar yapılmaktadır. Bu oyunların zararları olduğuna dair kesin bir kanıt yoktur. Ayrıca şunu da unutmamalıyım ki, yetişkinlerin çocukluklarında oynadığı "körebe" ya da "yağ satarım" gibi oyunlar ne idiyse, bugünün çocukları için de bilgisayar oyunları aynı şeydir. Bu oyunların etkisi üzerine, tıpta da araştırmalar vardır. Ama henüz somut bir şey ortaya konulamamıştır. Belki teknoloji, zamanla, sayısı her geçen gün artan bu oyunlara karşı köklü bir çözüm getirebilir.

BİLGİSAYAR VE TOPLUM

Genelde toplumun her kesiminde, bilgisayar oyunlarının oynanması üzerinde şikâyetler yoğunlaşmaktadır.

Bir araştırma, bilgisayar oyunlarının zararlı olduğu fikrinden kurtulan ailelerin, bu konuda başka ailelerle işbirliğine ve oyun değiş tokuşuna girdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca ortaya çıkan başka bir nokta da bu oyunların suça teşvik edici olmadığıdır.

Çocuklar bilgisayar oyunlarının ellerinin altında olmasından hoşlanırlar ve zevkle ve merakla onunla haftalarca oynarlar. Fakat kısa sürede, oyunların temel özelliğinin bir arkadaşla birlikte oynamak olduğunu fark edeceklerdir. Özellikle de bir çocuk için, insan ilgisinin yerine geçebilecek tatminkâr bir alternatif yoktur. Bu temel özelliği aklımızdan çıkarmamız gerekir.

Evdeki televizyonlarda oynanan bilgisayar kökenli oyunların, çocukların ilgilerini daha çok çektiği söylenebilir. Çocuk, artık başka oyunlarla pek ilgilenmek istemeyeceğinden, bu bir karışıklığa yol açabilir. Çocuk bilgisayara gösterdiği birazcık ilgiyle, kendi başına gidemeyeceği pek çok âleme dalar. Bilgisayar ona daha önce hiç tatmadığı olanaklar sağlar, üstelik bu durum tamamen çocuğun istediği biçimde gerçekleşir. Böylece, çoğu çocuklar değişik bir hayat sürmek için bilgisayarı arkadaş olarak seçebileceklerdir.

BİLGİSAYAR OYUNLARI VE SORUNLAR

Eğlendirici oyunlarla çocuğun eğitimine katkıda bulunmak, eğitimcilerin ilgilendiği konulardan biridir. Bu konuda, bazı eğitici oyun

programları hazırlanıp piyasaya sürülmektedir.

Çocuğun bilgisayara karşı ilgisi varsa, neden bu ilgiyi onun yeni bir şeyler öğrenmesi yönünde kanalize etmiyorsunuz?

Çocuk, bilgisayar oyunu sırasında kendini tamamen oyunun kahramanı yerine koyup neredeyse tüm bedeniyle oyunun içinde yer almaktadır.Önümüzdeki yıllarda geliştirilecek yeni programlar, çocuğun oyuna daha etkin bir biçimde katılmasını sağlayacaktır. Bu da kuşkusuz, çocuğun zihinsel işlevlerinin gelişiminde önemli bir etki yapacaktır. Bu etkinin ne gibi sonuçlar getireceğini şimdiden bilemeyiz.

Örneğin bu çocuklar, ileride hayata atıldıklarında, bilgisayarın soyut dünyasıyla kafalarını mı doldurmuş olacaklar? Ya da bütün yetenek ve duyarlılıklarını saldırganlık yerine, kişisel ve toplumsal gelişmeye mi yönlendirecekler?

Sadece bu sorunun cevabının olumlu olacağını ümit edebiliriz.

İKİ BİNLİ YILLARA DOĞRU

Yukarıda beliren sorular, çocuklarını 2000'li yıllara hazırlayan ailelerin önüne bazı gerçekleri sermektedir. Kuşkusuz bilgisayar ve getirdikleri, insanın, tarihi boyunca karşılaştığı en karmaşık ve güç olaylardan biridir. Bu karmaşık olayın boyutları henüz ailelerce tam kavranabilmiş değil. Belki de olayın öğretmenlere ve ailelere karmaşık gelmesinin nedeni budur.

"Bilgisayar ve Çocuğunuz" adlı kitaptan derleyen ve çeviren: Ful AKINGÜÇ

Üniversite Sınavlarına Hazırlanan Gençler ve Ailelerine Düşen Görevler

Pedagog Süleyman HECEBİL



Üniversite sınavlarına hazırlanan gençlerin en önemli ihtiyacı güven; en önemli sorunları ise kararsızlık, kaygı ve tedirginliktir. Ailenin öğüt verici, yargılayıcı, tehdit edici ve uyarıcı tutumu, genç-aile arasındaki iletişimi engelleyebilir.

Birey, yaşamı boyunca okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim gibi farklı eğitim aşamalarından geçer. Her eğitim döneminin kendine özgü özellikleri, güçlükleri, önemi ve çözülmesi gereken sorunları vardır. Ortaöğretim dönemi, gençlik döneminin ilk yıllarına rastlar. Gençlik ise ruhsal ve bedensel değişim ve gelişimlerin gerçekleştiği bir dönemdir. Genç, kendinde gözlediği bu değişim ve gelişimlere uyum sağlamaya çalışırken, bir yandan da “sosyal kabul görme”, “rol ve statü sahibi olma” çabası içindedir.

Genç, coşkuludur; taşkındır; çabuk ve kolayca etkilenir; başkaldırıdır, çünkü otorite ve disiplin (yaşadığı dönemden dolayı), doğasına aykırıdır; arayış içindedir, çünkü kendini tanıma ihtiyacını duymaktadır; idealisttir; sevgi doludur, hayalleri-düşleri sevgiyle süslüdür; gerçek yaşama ilk adımları atmanın heyecanını, sevincini, üzüntüsünü, güçlüklerini, kırıklıklarını bir arada yaşamaktadır.

Üniversite sınavlarına hazırlanan bir genç, bir yandan gençlik çağının sorunları ile başa çıkmaya çalışırken,

öbür yandan da büyük bir sınavta hazırlanmanın heyecanı, gerginliği, kaygısı ve tedirginliği içindedir. Çünkü genç, yaşamının en önemli dönemlerinden birini yaşadığının bilincindedir. Çevrenin de etkisiyle 'ya kazanırım ya da kazanırım' kuralına göre hareket etme zorunluluğunu duymaktadır. Kısacası gence bir tek seçenek sunulmuştur: **Her şeye rağmen kazanmak!**

Bu dönemde, gencin ailesiyle olan ilişkileri, ailenin tutumu, gencin başarısını belirleyen bir etkidir. Bu konuda aileye düşen en önemli

görev, gençle iletişim kurmak ve bunu sürdürmektir. Çünkü genç, bu dönemde ailenin rehberliğine, yol göstericiliğine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Buna karşın, gencin ailenin rehberliği ve yol göstericiliğinden yararlanması, genç-aile arasındaki iletişimin türü ve miktarına bağlıdır. Ailenin öğüt verici, yargılayıcı, tehdit edici ve uyarıcı tutumu, genç-aile arasındaki iletişimi engelleyebilir. Genç, ancak kendisini dinleyen, anlamaya çalışan, ona saygı gösteren anne-babaya danışır, sorunlarına onları ortak eder ve onların yol göstericiliğinden yararlanır. Bunun tersi bir durumda ise sorunlarını, dertlerini sözle değil de içe kapanma, huysuzluk, asilik ve umursamazlık gibi davranışlarla ifade edebilir ki, bu da gençteki dengesizlik ve kararsızlığı artırır.

Üniversite sınavlarına hazırlanan gençlerin en önemli ihtiyacı güven; en önemli sorunları ise kararsızlık, kaygı ve tedirginliktir. Genç, yaklaşık 345 yükseköğretim programından, kendine uygun olanlarını seçmenin zorluğunu ve kararsızlığını yaşamaktadır.

Öyleyse aileler, çocuklarına bu konuda nasıl yardımcı olabilirler? Çocukları ile sağlıklı bir iletişimi nasıl kurabilirler?

Bu konuda ana-babaların uymaları gereken davranış biçimlerini şöyle sıralayabiliriz:

* Çocuklarınızı; yargılayıcı, öğüt verici, tehdit edici ve uyarıcı tutumlardan kaçınarak dinleyiniz. Eğer siz onları dinlerseniz, onlar da sizi dinleyecek ve sorunlar daha kolay çözülecektir.

* Çocuğunuzu anlamaya çalışınız. Kendisinin anlaşıl-



Çocuğunuza sorumluluğunu hissettirecek, sınavı kazanamasa da sevginizin azalmayacağını ifade edecek biçimde davranınız.

dığını hisseden genç, kendine güvenen bir birey olacaktır.

* Çocuğunuzla ilişki kurarken "Bu sınavı kazanmalısın.", "Bizim emeklerimizi boşa, yüzümüzü kara çıkarma.", "Bu senin son şansın." gibi cümlelerden uzak durunuz. Bu tür sözlerin kaygıyı artırıcı, öğrenmeyi engelleyici ve en önemlisi sağlıklı iletişimi bozucu olduğunu unutmayınız.

* Çocuğunuza; sorumluluğunu hissettirecek, sınavı kazanamasa da sevginizin azalmayacağını ifade edecek biçimde davranınız. Bu konuda örnek tutum şu şekilde olmalıdır: "Bak çocuğum, se-

nin önünde iki seçenek var: Bunlardan birisi üniversiteyi kazanmak ve yükseköğrenime başlamak, öteki ise ya lise mezunu olarak kalmak ya da seneye tekrar sınavlara hazırlanmak. Sen bunlardan hangisini tercih ediyorsun? Eğer üniversiteyi tercih ediyorsan kazanabilmen için neler yapman gerektiğini hiç düşündün mü? Peki sen bunların ne kadarını yapılabiliyorsun? Biz sana inanıyoruz ve güveniyoruz. Biz seni seviyoruz. Bunları unutma!.. Sen bu sınavı kazanamasan da bizim sana karşı olan sevgimiz azalmayacak? Çünkü bu sınav hayatın sonu değil! Daha çok sınavlarla karşılaşacaksın. Ancak ne yapacağına da karar vermelisin..."

* Çocuğunuzun kendi özelliklerini tanımasında da ona yardımcı olunuz.

* Çocuğunuzun, meslekleri tanımasında da ona yardım ediniz ve sizin istediğiniz meslekleri değil, kendi istek, ilgi ve yeteneklerine uygun meslekleri seçmesinde ona yol gösteriniz. Unutmayınız ki, çocuğunuzun üniversiteyi kazanması; ancak istediği, ilgi duyduğu ve yetenekli olduğu bir bölümü kazandığında anlamlı olacaktır. Bu konuda ise rehberlik servislerinden yardım isteyebilirsiniz.

Son söz olarak da şunu vurgulamak isterim: Çocuğunuzun; yaşamı seven, kendine yetebilen; sosyal, bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı bir birey olması, sizin için her şeyden önce gelmelidir.

Ayrıca sınava sizin değil, çocuğunuzun gireceğini ve sonuçlarından da sizden çok onun etkileneceğini unutmayınız. Yine bir şeyi daha unutmayın ki, **başarı da başarısızlık da onundur!**

Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme

Kutsal EKER
Edebiyat Öğretmeni

A) AMAÇ

Eğitim ve öğretim etkinliklerinin temel amacı, öğrencilerde istenen yöndeki davranış değişikliklerini sağlamak olduğuna göre; bu etkinliklerin odak noktasını öğrenciler oluşturmaktadır. Bu nedenle, eğitim amaçları yönündeki davranış değişikliklerinin öğrencilerde ne ölçüde gerçekleşebildiğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, büyük bir önem kazanmaktadır. Bu arada öğrenciler hakkında verilen bu önemli yargılara dayanak olan derslerdeki akademik başarı notlarının saptanmasında, öğretmenlerce kullanılan yöntem ve teknikler arasındaki farklılıklar, ülkemiz eğitiminin incelenmesi gereken sorunları arasında yer almaktadır.

Konuya bu açıdan bakarak İstanbul Özel Kültür Lisesi hazırlık sınıflarında bir araştırma yapılması kararlaştırıldı. Araştırmanın amacı, öğrencilerin akademik başarı notlarını saptamak için yapılan yazılı sınavların, aynı zamanda bir öğretim aracı olarak kullanılmasını sağlamaktı.

B) UYGULAMA

Araştırma, 36 öğrencinin bulunduğu lise hazırlık A sınıfında yapıldı. Öğrencilere, Türkçe dersinde metin inceleme, kompozisyon, okunmuş anlama becerisi, dilbilgisi ve yazım kurallarını içeren 50 soruluk bir test uygulandı.

Bu sınavda, her doğru yanıt iki puanla değerlendirildi. Daha sonra her öğrencinin hangi sorudan kaç puan aldığını gösteren bir tablo oluşturuldu. Ayrıca bir başka tabloda, öğrencilerin doğru yanıtlarına göre aldığı toplam puanlar gösterildi.

Tablolar incelendiğinde, öğrencilerin, Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliği'ne göre % 100'ü, sınıf ortalamasına göre ise % 56'sı başarılı olmuştu. Bu nedenle, Türkçe öğretmeni, başarı yüzdesi % 60'ın altında olan öğrencilerin yanıtlayamadıkları on sorunun içeriğini inceledi ve bu konuları, bir kez daha sınıfta özenle işledi.

Yirmi gün sonra, yine 50 sorudan oluşan ikinci sınav yapıldı. Ancak, birinci test uygulamasında öğrencilerin % 94'ünün ve daha fazlasının doğru yanıtladığı 13 sorunun içerdiği konular saptandı ve ikinci sınavda öğrencilere, bu konularla ilgili sorular yöneltilmedi. Çünkü bizce bu konularla ilgili sorular artık ölçme niteliği taşııyordu.

İkinci sınav sonuçlarında, sınıfın başarı ortalaması 78'e, ortalamaya göre sınıf başarısı % 62'ye yükseldi. Ayrıca birinci test uygulamasında, başarı yüzdesi % 60'ın altında olan on sorunun içerdiği konuların, ikinci test uygulamasında sorun olmaktan çıktığı izlendi.

C) SONUÇ

a) Sınav sorularının özümlemesi, öğretmene, kendi kendini denetime alma olanağı sağlamıştır.

b) Soruların güçlük dereceleri, sınıfın, konulara göre öğrenme düzeyini ortaya çıkarmıştır.

c) Konuların kavranma düzeylerine göre uygulanan tamamlayıcı öğretim çalışması, sınıfın başarı oranını büyük ölçüde artırmıştır.

d) Sınavın sadece ölçme aracı olmadığı, daha çok öğrenim aracı olduğu izlenmiştir.

D) ÖNERİLER

a) Akademik başarı; bireylerin (öğrencilerin), öğretim programlarında belirtilmiş olan ders ya da konulardan öğrenim süreci boyunca kazandıkları bilgi, anlayış ve geliştirdikleri beceriler anlamını taşır. Buna göre başarının ölçülmesi işi, derslerin genel ve özel amaçları açısından öğrenci yeteneklerinin ne oranda geliştirildiğini saptama tekniğidir. Bunun için ölçme ve değerlendirme, eğitim ve öğretimin çok önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ders kitapları ve programlar konusunda özel okullara Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca tanınan tolerans, ölçme ve değerlendirme alanında da tanınmalıdır.

b) Ölçme ve değerlendirme konusunda seminerler düzenlenip, öğretmenlerimiz bu konuda yetiştirilmelidir.

c) Öğrencilerin başarısızlığına ya da yetenekleri ölçüsünde başarı gösterememelerine yol açan çeşitli nedenlerin giderilmesi ve onların yetenekleri düzeyinde başarı sağlayabilmeleri için ölçme değerlendirme büroları kurulup bu alanda geliştirici çalışmalar yapılmalıdır.

Haz, Sevinç ve Mutluluk

Doç. Dr. Akın ETAN

İÜ. Ed. Fak. Felsefe Bölümü

Sevinç ve mutluluğun ilk temelleri, kendilerine dayanılabilecek, güvenilebilecek kişilerin bulunduğu bir ortamda atılır.



Haz, sevinç ve mutluluk; birbirleriyle örtüşmemekle birlikte, aralarında yakın bağlantılar olan kavramlardır. Örneğin çocukluğun ilk döneminde en basit bedensel hazların karşılanması, çocuğun gelişmesinde yaşamsal

önem taşır. Çocuğun bu temel bedensel hazlardan yoksun kalmaması, kendini bir "güven ortamı" içinde hissetmesinin ve sonraki yaşamında kendisine, dünyaya ve hayata güven duyabilmesinin temel koşuludur. (1).

Kişinin, yaşadığı durum ve olaylar karşısında hoşnutluk, sevinç ve mutluluk duyabilme gücünü yitirmemesi, bir bakıma, çocukluğun ilk döneminde doyum ve hazza ilişkin yönelmelerin karşılanmış olmasına bağlı-

dır. Öncelikle annenin kişiliğinde gerçekleşen bu temel yönelmeleri karşılama yetersiz kaldığında, kişi, gençlik ve olgunluk döneminde mutluluğunu sürekli olarak duyuşsal haz arayışı ve duyuşsal hazın kuvvetlendirilmesinde bulmaya çalışır. Bununla o, henüz küçük bir çocuğun olgunluk düzeyini aşamadığını gösterir. Bu durumda mutluluk arayışı, kişinin paniğe kapılmışçasına kısa süreli duyuşsal hazlara yönelmesi biçiminde ortaya çıkar. Bu ise olgunlaşma sürecini büyük ölçüde engeller, kesintiye uğratar.

Duyuşsal haz; görme, işitme, tatma ve dokunmanın, oyun oynamanın, beceri ve başarı göstermenin, bir şey yapabilmenin verdiği haz biçiminde geniş bir alanı kapsar. Hazza ilişkin yönelme ya da güdüler, kendilerini istek ve arzulara dışa vurur ve giderilinceye değin, bir tür acı ve huzursuzluk duygusunun ortaya çıkmasına yol açarlar.

Bireylerin yalnızca kendi isteklerini gerçekleştirmeyi düşündüğü bir ortamda, mutluluğun gerçekleşebileceği düşünülemez.

Bunların giderilmesi ise haz verir. Bu güdüler, genel olarak, insan yaşamı; özellikle de çocuğun gelişmesi için bir temel koşul niteliğini taşırlar. Gerginlik ve rahatlamanın, acı ve hazın birbiriyle yer değiştirmesi, bu güdülerin özelliği gereğidir.



Bununla birlikte, istediği her şeyi elde edemeyeceğini, haz veren birçok şeyden yoksun kalmanın burukluğuna dayanabilmeyi ve güdülerini denetim altında tutabilmeyi öğrenme, çocuğun eğitiminde baştan beri gözönünde bulundurulması gereken bir noktadır².

Hoşa giden, zevk alınan, haz veren şeyler, insanı bütünüyle mutlu kılmaya yeter mi? Gerçi bu gibi şeylerin, elde bulunmadıkları sürece belli bir çekiciliği vardır ve bunları elde ettiğimizde kendimizi mutlu sayarız. Ama bunlar sürekli ve kalıcı bir mutluluğu sağlamakta yine de yetersiz kalabilirler; alışkanlık haline geldiklerinde aşınmaya yüz tutarlar; ilk baştaki çekiciliklerini yitirebilirler ve başlangıçta sağladıkları mutluluk, zamanla boşluk duygusuna dönüşebilir³.

Bu bakımdan, salt duyuşsal hazların mutluluk için ye-

terli bir temel oluşturamayacağı söylenebilir. Nitekim haz duygusunun yaşanmasında, gerginlik ve rahatlama, haz ve acı ayrılmazcasına birbirlerine bağlıdır. Bundan ötürü, kalıcı bir mutluluğun son derece güç ulaşılabilir olduğu ve belki de ancak acı ve gerginliği de içine alan sürekli bir özveriyle gerçekleşebileceği düşünülebilir.

Yetişme ve olgunlaşma; kendi gücünü tartmayı, isteklerini ölçebilmeyi öğrenme ile gerçekleşir.

Yaşamın bizi karşı karşıya getirdiği güçlüklerle göğüs germe durumundayız. Belki de yaşamı anlamlı kılan budur. Her şeyi elde etmiş olmanın rahatlığı, ulaşmak için çaba gösterilmesi gereken herhangi bir amacın bulunmaması, karşılaşılabilecek her türlü zorluğun eksikliği, yaşamı boş ve anlamsız bir duruma getirir. Böyle bir durumda artık insanı sevindirebilecek, onu mutlu edebilecek herhangi bir şey de yoktur.

Ne denli büyük ya da küçük çapta olursa olsun, ancak yaşamı anlamca zenginleştiren durumlarda sevinç ve mutluluktan söz edilebilir. Sevinç, mutluluk ve hoşnutluk, kendisiyle ve diğerleriyle barışık olma; son çözümde, insanla insan arasındaki bağlarda temelini bulur.

Bireylerin yalnızca kendi isteklerini gerçekleştirmeyi düşündüğü bir ortamda,

mutluluğun gerçekleşebileceği düşünülemez. Buna karşılık, diğerini sevindirme çabasını gösterme, diğerinin esenliği için özveride bulunabilme, acı ve sevincin, kıvanç ve kaygının paylaşılması, mutluluğun gerçekleşmesine bir zemin oluşturabilir.

Başta anne ve baba olmak üzere, kendilerine dayanılabilecek, güvenilebilecek kişilerin bulunduğu bir ortamda, sevinç ve mutluluğun ilk temelleri atılır. Bir dayanağın, üzerinde durulabilecek bir "yer" in varlığı, mutluluğun önkoşuludur⁴.

Çocukluğunda anne ve babanın sağladığı "korunmuşluk" tan, gelişmesinin sonraki dönemlerinde ise kendilerine içten bağlanabileceği ve ona içten bağlanan insanlardan yoksun kalan bir kimse, kendi yeteneklerini geliştirme, hayatını kendisine dayanarak düzenleyebilme

gücünü kendinde bulamaz. Duygu bağlarının eksikliği, onu, duygusal hazlara bağlanmaya yöneltir ve o, giderek duygusal hazların tutsağı olma durumuna düşer. İnsan, böyle bir bağlanmaya sürüklenmekten, ancak yetiştirme süreci içinde yakın bir kişinin destek ve yardımıyla korunabilir.

Sürekli haz arayışı içinde olan bir kimse, sonuçta sevinç ve haz duyma yeteneğini yitirir. Çünkü yaşadığı sevindirici olay ve durumlar ona yetmez; o, küçük sevinç anlarını küçük görür.



İnsan, acı ve gerginliklerden geçerek olgunlaşır; bunlara dayanabilmeyi öğrenmeksizin hayatın yükünü taşıyamaz.

Son derece insanca bir istek olan "mutlu olma isteği" ne sınır tanımayan, mutlu olamaz. Yetiştirme ve olgunlaşma; kendi gücünü tartmayı, isteklerini ölçebilmeyle öğrenme ile gerçekleşir. İnsan, acı ve gerginliklerden geçerek olgunlaşır; bunlara dayanabilmeyi öğrenmeksizin hayatın yükünü taşıyamaz, beklenti ve umutlarını gerçekleştiremez. Nitekim, diğer insanlarla bir arada yaşamının getirdiği güçlüklerle katlanamayan bir kimse de diğerleriyle bir arada yaşayabilme gücünü gösteremez.

Hazlar insana sevinç ve mutluluk sağlayabildiği gibi, onların çekiciliğine hiçbir biçimde direnç gösterilmediğinde, gerek bireysel gerek toplumsal yaşamda, yıkım ve

çöküntüye yol açabilirler. Salt haz alma güdülerinin belirlediği bir yaşama biçimi, giderek kendini denetleyemeyen, dolayısıyla kendini düzenleyemeyen bir yaşama biçimine dönüşür.

Duyusal-bedensel hazların insan yaşamındaki kaçınılmaz önemine karşın, bunlara kendi yaşamında uygun ölçüler içinde yer vermeyi bilme; bunların hiçbir zaman mutluluğun yerini alamayacağına görme; mutluluğun insanca yakınlıkta, hayatın sorumluluk ve yükünü paylaşmada ve karşılıklı özveride aranması gerektiğini anlama... Bu bilinç ve duyarlılığın yetiştirmekte olanlara kazandırılması, yetişkinlerin bir ödevidir.

1. İ. Book Padagogische Anthropologie der Lebensalter, München 1984, s. 33.

2. K. Giel Studie über das Zeigen (O.F. Bollnow (Hg.): Erziehung in anthropologischer Sicht, Zürich 1969) adlı eserde, s. 52.

3. Wirklichkeit der Mitte. Beiträge zu einer Strukturanthropologie, Freiburg 1968, s. 463.

4. Th. Bovet: Menschsein, Tübingen 1977, s. 38.





Ailenizdeki Stresi Yenebilirsiniz

Nancy RUBIN

Aile içindeki stresi yok etmenin püf noktası, sorunları doğrudan göğüslemek ve çözüm için birleşmektir.

Ekonomik sorunlar, çocukların uyumsuz davranışları, işini kaybetme endişesi, rahatsız edici akrabalar ya da hastalıklar sonucunda ailede ortaya çıkan stres, insanların ortak yaşamlarının kaçınılmaz bir sonucudur. Bu tür bir stres, özellikle karı ve kocanın sorunlara değişik tepkiler gösterdikleri zamanlar-

da, bütün aileyi sarabilir.

Ama eşler, birtakım yöntemlerle ailedeki stresin üstesinden gelebilirler. Bu yöntemleri uygulamakla, ortaya çıkmış olan stresin büyümesi ya da en azından kökleşip yerleşmesi önlenmiş olur.

Sorunu tartışmak için belirli bir zaman ve yer ayarlayın: Burada amaç, sorunu tanımlamak ve çözebilmek için o anda sadece sorunla uğraşmayı sağlayabilmektir. Sorun üzerindeki görüşleri-

nizin ve görüş farklılıklarının, tartışma sırasında evliliğinizdeki öbür sorunları da kapsamasına izin vermeyin. Böyle yaptığınız takdirde, sadece eski yaraları deşmiş olur, tartışmakta olduğunuz asıl sorunu hemen çözebilmek için pek bir şey yapamazsınız. Siz ve eşiniz, o anda sizi etkileyen sorunu tartışmak için sınırlı bir zaman belirlemekle, birlikte yaşadığınız hayatın öteki boyutlarını işe karıştırmayıp, tartışmayı amacından saptırmamış olursunuz.

Aranızda kurulacak sağlıklı bir diyalogun haftalar, hatta aylar alabileceğini aklınızdan çıkarmayın: Kendi doğal özelliklerinden ötürü stres, normal bir çabayla çözülebilecek gibi bir sorun olmadığı gibi, kronik ve yıpratıcı bir özelliğe de sahiptir. Ayrıca, gerilime karşı koymak için sizin ve eşinizin farklı yöntemleriniz olduğunda, sorunun çözümü daha da zorlaşabilir. Bu aşamanın püf noktası, eşinizin sizi dinlemesini istemenizdir. Eğer, bu tür konuşmalarınızı o sırada bir teybe kaydedebilirsiniz, daha sonra bunları dinleyerek neler konuştuğunuzu ve konuşmanın duygusal yükünü anlayabilirsiniz. Sizin ve eşinizin görüşlerinin farklı olmasının, kaçınılmaz bir sonuç olduğunu anlamaya çalışın. Bu arada unutmayın ki, her ikinizin de amacı, karşılıklı, ortak tatmini sağlayacak bir çözüm yolu bulmaya çalışmaktır.

Olaya dışarıdan bakan birilerinin görüşlerini alın: Her ne kadar bazen bir birey olmakla övünürsek de hayatta gerçekleşen durumların pek azı sadece bize özgüdür. Yakın bir arkadaş, akraba ya da iş arkadaşı, bize olay hakkında tarafsız bir görüş getirebi-

Genç Gözleri Koruyalım

Book Mason

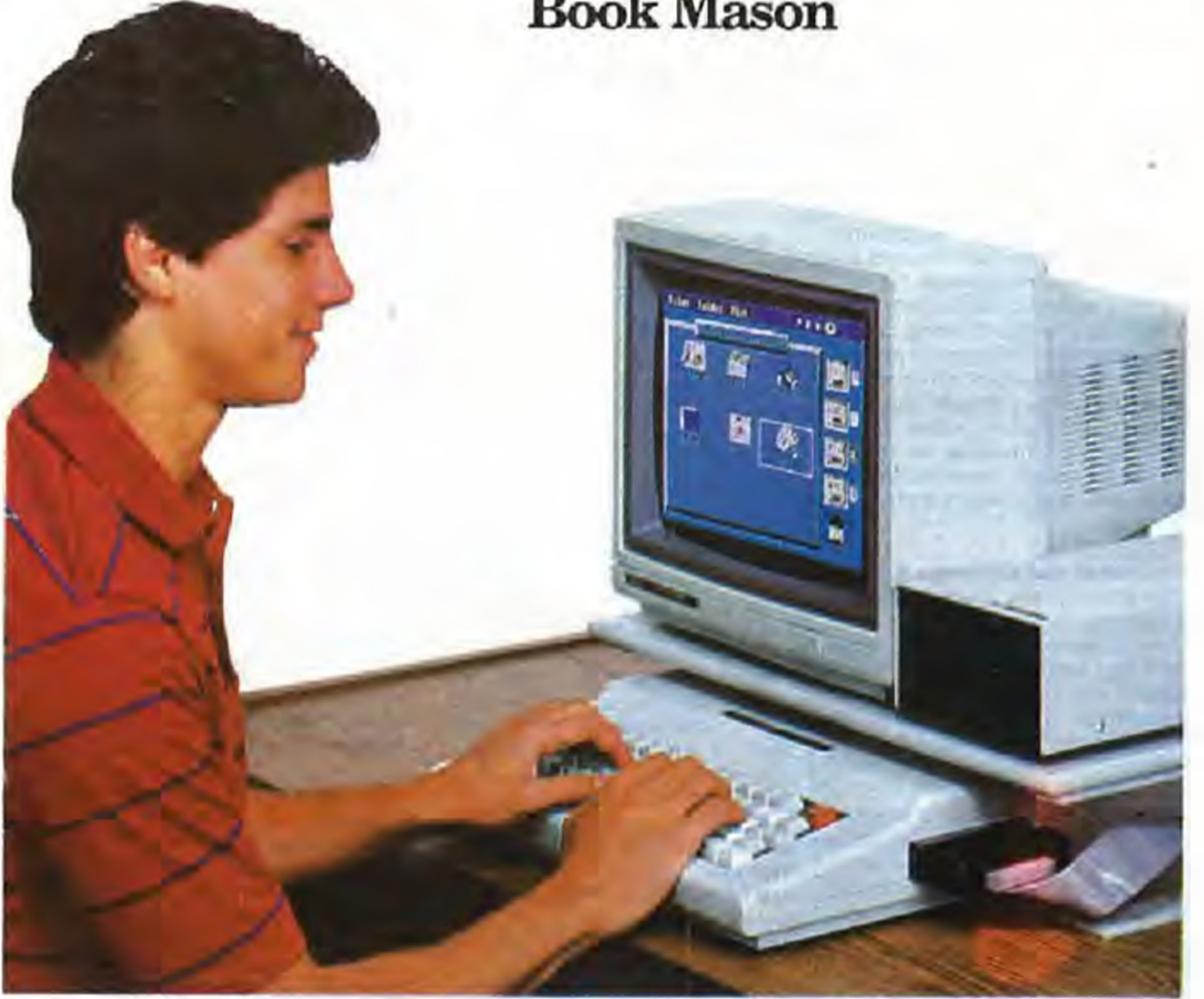
lir. Çünkü, kendisi olayın içerisinde değildir. Eğer siz ve eşiniz, hâlâ, sorunla ilgili olarak aranızda anlamlı bir diyalog kurmakta güçlük çekiyorsanız, belki de bir uzmana danışmanız daha iyi olacaktır.

Geçmişteki olayları tekrarlayıp, birbirinizi suçlayarak zamanınızı boşa harcamayın: Unutmayın ki, sorumluluğu eşinizin üstüne yükleyerek kendinizi, olayı açıklamanın zahmetinden ve yükünden kurtarmaya çalışıyor olabilirsiniz. Bu çabanız, size o an için ruhsal bir rahatlama sağlasa bile, bu yol, tartışmakta olduğunuz sorunun uzun vadede çözümü için pek bir işe yaramaz. Bunun yerine, enerjinizi, eşinizle birlikte kabul edebileceğiniz amaçlar belirlemek için kullanın.

Sorunu açıkça tartışın ve birlikte bir çözüm bulun: Eğer sorun size acı veriyorsa, durum büyük bir olasılıkla eşiniz için de öyledir ve bu da evliliğinizin niteliğini (kalitesini) etkileyecektir. Bu tür stresler çocukları da etkiler. Sorunu eşinize ve çocuklarınıza açın. Eğer siz ve sorunun etkilediği öteki aile üyeleri, ailedeki gerilimler hakkında açık açık konuşma fırsatı bulabilirsiniz, sorunu bir ekip olarak çözebilecek duruma gelmişsiniz demektir.

Stresin tüm evliliğinizi etkilemesine izin vermeyin: Eşiniz ve çocuklarınızla birlikte geçireceğiniz süreleri artıracak fırsatlar yaratın. Böylece, sizi bir araya getiren asıl bağları sağlamlaştıracak ve aynı zamanda ailenizdeki strese karşı, sağlıklı bir bakış açısı elde etmiş olacaksınız.

Çeviri: Hamdi ERKUNT



Bilgisayar, çağımız için çok önemli bir araçtır. Bilgisayar ekranları, genellikle "geleceğin görünümü" olarak adlandırılıyorlar. Ancak, bu araç kullanılırken dikkatli olunması gerekir. Çünkü sağlıklı biçimde kullanılmadıklarında, bilgisayar ekranları gözlere zarar verebilir. Göz hastalıkları uzmanı Mort Davis, "özellikle de çocuklar, bu tür araçları doğru olarak nasıl kullanacaklarını bilmediklerinden, bu çocuklarda bulanık görme ve baş ağrıları biçiminde kendini gösteren göz rahatsızlıklarına sıkça rastlanmaktadır," diyor.

Davis'e göre, bilgisayar ekranları, kalıcı bir göz rahatsızlığına yol açmasa bile çocuğun gözlerinin zorlanması, onun öğrenme yeteneğini ve öğrenmeden zevk almasını engelleyebilir.

Böyle durumlara yol açmamak için, bilgisayar terminalini düzenlerken, şunlara dikkat etmek gerekir:

— Odanın yeterince aydınlatılmış olmasını sağlayın; buralar göz kamaştırıcı ya da çok gölgeli kısımlar olmasın.

— Çocuğun çalışma yerini ve koltuğunu öyle ayarlayın ki, ekranla çocuğun gözleri arasında yaklaşık 50 santimetrelik bir mesafe olsun.

— Koltuğu, çocuğun dik bir biçimde oturup, masaya doğru eğik çalışmasını engelleyecek biçimde ayarlayın.

— Bilgisayar ekranını, düzenli aralıklarla temizleyin. Ekranın tozsuz ve parıltılı olmamasını sağlayın.

— Her yarım saatte bir, 15 dakikalık aralar vermek üzere, günlük bilgisayar kullanımını günde iki saatle sınırlayın.

Anne-Baba-Çocuk İlişkileri

İzzettin ALICIGÜZEL

Eğitim Uzmanı

Sevildiğine inanmayan çocuk, başkalarının haklarını düşünmeyi, kendini kontrol etmeyi öğrenemez. Çocukların, anne-babanın ve öğretmenin sevgisine, yakın ilgisine ve arkadaşlığa gereksinimleri vardır.



Çocuklar, bebeklik ve ilk çocukluk yıllarını aileleri içerisinde geçirirler. İlk ve ortaöğrenim yıllarının büyük bölümünü de aileleriyle birlikte geçirirler. İlk çocukluk yılları (2, 3, 4 ve 5. yaşlar), çocukların toplumsallaşma ve öğrenmelerinde en önemli aşamayı oluşturur. Okul yılları ise büyüme ve gelişmelerinin son şeklini aldığı yıllardır. Bu nedenlerle anne-baba-çocuk ilişkilerinin, çocuğun yetişme ve kişilik kazanmasındaki etkisi çok büyüktür.

Gerçekten çocuklar insanlararası ilişkileri, toplumun değer yargılarını, özgüveni, yaşama ilgili anlayışları; büyük ölçüde aile içinde, ailenin bireyleriyle sürekli biçimde etkileşimde bulunarak öğrenirler. Bu ilişkiler olumluysa çocuklar sağlıklı bir gelişme gösterir ve okumaya, öğrenmeye arzu gösteren, çalışmaktan zevk alan, insanları seven, onlarla iyi ilişkiler kurabilen bireyler olurlar; ailedeki ilişkiler olumsuzsa insanlara karşı güvensiz, çalışmaktan, öğrenmekten hoşlanmayan, hoşgörüsüz bireyler olurlar.

AİLE İÇİ İLİŞKİ FARKLILIKLARI VE BUNUN ÇOCUĞUN DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Aile içi ilişkiler, aileden aileye büyük farklılıklar gösterir. Bazı ailelerde ilişkiler, büyük ölçüde, sevgi ve saygı temeline dayanır; görevler demokratik bir anlayışla yürütülür, ailenin sorunları birlikte tartışılır, kararlar birlikte alınır. Bazı ailelerde kararlar baba tarafından alınır, ailedeki tüm bireylerin bu kararlara aynen uyması istenir. Bazı ailelerde ise ilişkiler yok denecek kadar azdır. Bu tip ailelerin bireylerini birbirine bağlayacak ortak değerler zayıf olduğu için herkes kendi anlayışına göre hareket etmektedir. Bir başka ailede ise anne-baba arasında şiddetli bir geçimsizlik vardır. Böyle ailelerde, birbirlerini suçlama, kötüleme egemendir. Bazı ailelerde kardeşler arasındaki ilişkiler ana-baba tarafından işbirliğine, yardımlaşmaya, hoşgörüye dayanırıldığı halde; bazı ailelerde kıskançlık, yarışma, bencillik körüklenir.

Birinci tür, yani demokratik aile içinde büyüyen çocuğun, her yönüyle iyi bir gelişme göstermesi beklenir. Öbür aile tiplerindeki ilişkiler, çocukları ister istemez olumsuz yönde etkileyecektir. Bu çocukların güvensizlik, ümitsizlik, korku gibi duygular geliştirmeleri mümkündür.

Anne-babanın çocuklarıyla ilişkilerindeki farklılıklar ile bunun çocuklar üzerindeki etkileri bir başka yönden de incelenebilir:

Bazı anne-babalar, çeşitli nedenlerle çocuklarına aşırı

ölçüde sevgi gösterirler. Onların her istediğini yerine getirir, çocukların yapmaları gereken işleri de üstlenirler. Örneğin, anne, çocuğu altı yaşını geçtiği halde, onun yemeğini yedirir, ayakkabılarının bağlarını bağlar ya da çözer. Çocuğu okula başlayalı çok olduğu halde, her gün onu okula götürüp getirir, çantasını düzenler, kalemını açar.

Bu tutum, çocuğun ailesine bağımlı kalmasına neden olur. Bu çocuklar en basit sorunlarının başkaları tarafından çözümünü beklerler.

Çocuğunuza gerçek bir arkadaşlık gösteriniz. Onu seviniz, duygu ve düşüncelerini paylaşınız.

Kendi kendilerine düşünüp karar veremezler. Bazıları aşırı sessiz, çekingen ve içine kapanık birer öğrenci olur; bazıları ise en basit toplumsal kurallara uyum için bile çaba harcamazlar.

Bazı anne-babalar ise çocuklarına karşı baskıcıdır. Çocuklarından, yeteneklerini dikkate almadan, çok şey beklerler. Başka bir deyişle bu aileler, çocuklarının kendi düşüncelerinde yaşattıkları ideal çocuk gibi olmasını arzularlar.

Bu aileler başarılı olması için çocuklarının her türlü gereksinimlerini karşıladıkları halde, ona karşı en ufak bir sevgi ve şefkat göstermezler.

Örneğin, anne, ara sıra çocuğunu kucasına alıp sevmeye yerine, örgü örmeyi yeğler. Baba, akşam işten dönünce, birkaç dakika çocuğuyla arkadaşça konuşmak yerine, köşesine çekilip gazetesini okur ve rahatsız edilmemesini ister.

Bu tutum, çocukların özgüvenlerini kaybetmelerine, anne-babalarının kendilerini sevmediklerine dair inançlar geliştirmelerine neden olur. Böylece bu çocuklar; okulda ve çevrede saldırgan, yaramaz, başkalarına zarar veren ve derslerinde gereken başarıyı gösteremeyen çocuklar durumuna düşebilirler.

AİLEDEKİ OLUMSUZ ORTAMIN ÇOCUKLARDA YARATTIĞI UYUMSUZLUKLAR

Olumsuz ev koşulları içerisinde büyümüş olan çocuklarda, uyumsuzluk sayabileceğimiz bazı davranışlar görülebilmektedir. Bunlar, yukarıda da belirttiğimiz gibi, aşırı ölçülere varan çekingenlik, saldırganlık hareketleridir. Eğer çocuğunuzun bu tür davranışları okuldaki çalışmalarını, verimini etkileyecek ölçülere varıyor ve devamlılık gösteriyorsa, üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Çocuklarda genelde görülen zayıf uyum belirtilerinin başlıcaları şunlardır:

OKUL ÇALIŞMALARINA KARŞI DUYULAN KORKULAR VE BAŞARISIZLIK ENDİŞELERİ

Çocuklar arasında, az da olsa, geçmiş deneyimlerinden dolayı, derslere karşı

korku ve endişe besleyenler vardır. Bu durum onların uyku düzenlerini, çalışma arzu- larını yok eder, onları sinirli ve şüpheli yapar. Dersler üzerinde dikkatlerini toplamazlar. Başarısızlıklarının başlıca nedeni korkularıdır.

Ailelerin ve öğretmenlerin, bu çocukların kendilerine güven duymalarını ve başarılı olmalarını sağlayıcı yöntemler uygulamaları gerekir.

AŞIRI HAREKETLİLİK

Bazı çocuklar aşırı hareketlidirler. Yerlerinde hiç duramazlar. Onları bu hareketlerinden alıkoymaya çalışmak yerine, enerjilerini olumlu yönde boşaltmalarına ve hareketlerinden doyum sağlamlarına yardım edici toplumsal etkinliklere yönlendirmek gerekir.

TOPLUMSAL KURALLARA AYKIRI (ANTİSOSYAL) DAVRANIŞLAR

Bazı çocuklar, toplumsal kurallara meydan okuyucu davranışlar gösterirler. Bunlar başka öğrencilerin haklarını çiğneyebilir, onlara zarar verebilir, yalan söyleyebilir, geçimsiz ve saygısız olabilirler. Bütün bunlara karşın, vicdanen rahatsızlık da duymayabilirler.

Bu çocukların bu davranışlarının nedeni, onlara gereken sevginin verilmemiş olmasıdır. Sevildiğine inmayan çocuk, başkalarının haklarını düşünmeyi, kendini kontrol etmeyi öğrenemez. Onların, anne-babanın, öğretmenin sevgisine, yakın ilgisine ve arkadaşlığa gereksinimleri vardır. Bu çocukları cezalandırmak, sorunu daha da artırır; sevilmedikleri hakkındaki inançlarının içlerinde verleşmesine neden olur.



ÇOCUKLARDA ÇALIŞMAYA KARŞI OLUMLU TAVIRLARI NASIL GELİŞTİREBİLİRİZ?

1- Ona gerçek arkadaşlık gösteriniz. Onu seviniz, duygular ve düşüncelerini paylaşınız. İçinde bulunduğu arkadaş grubunun değer yargılarına önem verdiğinizi davranışlarınızla gösteriniz.

2- Çocuğunuzun çabalarını, yaptığı işlerden iyi olanları (başarılarını) övünüz. Olumsuz davranışlarını ise gerektiğinde görmezlikten geliniz. Kesinlikle "tembel" "dağınık" "yaramaz" gibi sözler söyleyerek onun kendine olan güvenini, yeterlik duygusunu sarsmayınız.

3- Çocuğunuzun gözlem, inceleme ve araştırmalarda çokça bulunması, zengin yaşantılar kazanması için fırsatlar yaratınız. Örneğin; yılda birkaç kez tiyatroya gitmesine, hayvanat bahçesini, çiftliği, fuarı vb. görmesine olanak yaratınız.

4- Çocuğunuzun belirli ev işlerinden sorumlu tutunuz. Örneğin, odasını düzenli tutmaktan ya da kafesteki ku-

şun, akvaryumdaki balığın bakımından sorumlu olan çocuk, böylece görev duygusu, çalışma ve iş başarma alışkanlığı kazanacaktır.

5- Aile sorunlarının tartışılmasına zaman zaman onu da katınız. Örneğin, ailenin gelirinin ne olduğunu belirterek, nerelere harcanması gerektiğini birlikte tartışarak kararlaştırınız.

6- Çocuğunuza gereğinden fazla ders yükü yüklemeyiniz. Yetenekleri, fiziksel ve zihinsel güçleri düşünülmeden ya da istek yaratılmadan ağır bir ders yüküyle karşı karşıya bırakılan çocukta; çalışmaya, öğrenmeye karşı bir isteksizlik, bıkkınlık görülecektir. Aşırı zorlamalar, yorgunluğun da ana nedenidir. Hatta aşırı baskının çocukta kekemelik ve tiklere yol açabileceğini unutmayınız.

7- Çocuğunuza, oyun oynaması ve arkadaşlarıyla birlikte olması için olanak sağlayınız. Çocuğunuzun toplumsallaşmasında arkadaş grubuyla oynayacağı oyunların önemli rolü vardır.

Çocuklarda Depresyon

Dr. H. G. GINNOT

Çocuklardaki hoşnutsuzluk, hayata küskünlük gibi belirtiler, bir depresyon belirtisi olabilir.



Her öğretmen, sıkıntılı, kaygılı, tıp deyimleriyle "depresyon"lu çocuklarla karşılaşmıştır. Bu tip çocuklarda devamlı süregelen bir keder, üzüntü durumu, çevresine karşı bir ilgisizlik ve kendilerini küçük görme hali vardır. Gelecekleri konusunda da oldukça kötümserdirler. Çevredeki olaylara karşı ilgisiz olduklarından, bir iş becerme içgüdüleri gelişmemiştir. İstatistiklere göre, bu tip çocukların % 71'i normalin altında bir başarı düzeyi gösterirler (Colbert, Newman, Ney ve Young, 1982). Ayri-

ca, bunların davranışları zarar verici bir düzeyde olmadığından, gereken ilgiyi görememektedirler.

OLAY: E. yaptığı işe kendini verip o işte yoğunlaşmadığından ortaokula ancak 13 yaşında başlar. İlkokul öğrenci sicilinde, çok iyi bir öğrenci olduğu kaydı vardır. Hazırlık sınıfında başarı oranı % 60'ın üzerindedir. Bunu izleyen 18 ay içinde, durumu oldukça belirgin bir düşüş gösterir. Artık sınıfın sonuncusu olmuş, kendisinden bir üstteki öğrenciyle arasında % 10 gibi olumsuz

bir fark vardır. Sürekli artan bir mutsuzluk hali ve ağlama krizleri baş gösterir. Hayattan zevk almayan, kendini bırakmış hali göze çarpar. En zevk aldığı konular bile, onun için bir anlam taşıyamaz artık. Arkadaşları arasında konumu değişmiş, alay edilen bir çocuk olmuş ve şamar oğlanı haline gelmiştir. Grup çalışmalarına katılma oranı düşmüş, çekingenliği artmıştır. Sürekli rüyadadır sanki. Ödevlerini tamamlaması gittikçe daha uzun zaman almaktadır. Geceleri de uykusuzluğu oldukça artmıştır. Gerek aile, gerekse okul ortamında, huzursuzluğu, kendi deyimleriyle onu boğmaktadır.

Ana-babası, E'nin ilgilendiği konulara ilgi göstermeyen, eğitim düzeyleri düşük olan insanlardır. Baba sessiz ve pasif, anne ise iddialı, becerikli, oldukça erkeksi bir kadındır. Evlilikleri pek başarılı olmayan bu ailede, babanın sıkıntılı dönemleri olmuştur.

Kendini devamlı küçük gören güvensiz çocuklara, sınıf içinde ya da dışında bir sorumluluk verilebilir.

E., klinik muayene sırasında çevresine çok uzaktır. Uzun aralıklarla ve yavaş konuşmaktadır. Uygulanan psikolojik testler, zekâ düzeyinin normalin üstünde olduğunu göstermiştir (Rutter, M.).



“Çocuğun bilinçaltı yeterli düzeyde gelişemediğinden, suçluluk duygusuna kapılmaz” görüşüyle yola çıkan psikoanalitik bakış açısı, yakın zamana dek, çocukta depresyon durumlarına kuşkuyla bakıyordu (Rie, 1966). Şimdi bile çocukta depresyonun, klinik önemi az olan geçici bir olgu olduğu görüşü hüküm sürmektedir (Lifkowitz ve Burton, 1978). Bir başka görüş ise, çocuklarda ayrı bir sendrom olarak görülen depresyonun, erişkinlerde kendini farklı bir şekilde göstermesidir. İlgisizlik, hoşnutsuzluk, hayata küskünlük gibi fark edilebilen semptomlar; çok olağan sayılmayan aşırı hareketlilik, okul fobisi, psikosomatik hastalıklar gibi başka belirtilerle maskelenebilir (Leon, Kendall ve Garber, 1980; Morris, 1989).

Çocuk ve yetişkinlerdeki depresyon konusunda halen

geçerli olan en yaygın görüş, çocuklarda olgunlaşma eksikliğine dayanan ufak farklılıklar dışında aynı olduğudur (Kaslow ve Rehm, 1983). Bir başka deyişle, hoşnutsuzluk duygusu ve ilgisizlik, hastalığın tanısı için gereklidir; uyumsuzluk gibi semptomlar ise yan etkenlerdir.

Fark edilmeyip tedaviyle sonuçlanmayan depresyonlu olaylar, intihar girişimleriyle patlak verebilirler (Garjinkel, Froese ve Hodd, 1982). Ölümle sonuçlanan olaylarda, intihar, ölüme neden olan etkenler arasında 4. sıradadır. Bundan dolayıdır ki, kuşkulu herkes üzerine eğilmeli, erken tanının önemini kavramalıyız. Öğretmenlerin sadece gözleme dayanan tanıları yanlış sonuçlar verebileceğinden; geçerliliği kabul edilmiş testlere, psikiyatrist ve psikologlara başvurmalıyız.

MÜDAHALE NASIL YAPILMALI?

Çocuklarda görülen ağır depresif durumlarda, anti-depresif ilaçlar kullanılmasına karşın, en çok başvuru yöntem, psikolojik tedavi ya da eğer sorun aileden kaynaklanıyorsa aile içi terapidir.

Daha hafif olaylar, bir danışman aracılığıyla öğretmenler tarafından da tedavi edilebilir. Her tür davranış bozukluğunu ya da depresif bir çocukta görülebilecek karakteristik semptomları normale döndürebilecek stratejiler saptanmıştır. Bu stratejilere birkaç örnek verelim:

Kendini devamlı küçük gören güvensiz çocuklara uygulanacak yöntem, onlara sınıf içinde ya da dışında bir sorumluluk yüklemektir. Emin olun ki, çocuk bunun üstesinden gelecektir. Çocuğa, görevinin önemini ve size sağladığı kolaylığı bildirin. Görevin yerine getirildiği sırada, sözlü teşvikle işi kolaylaştırmış, başarı oranını yükseltmiş olursunuz.

İçine kapanık, ulaşılmazı güç karakter yapısı olan çocukların konuşmalarına olanak sağlayacak yollar hazırlamak çok önemlidir. Çocuk, gerek yanıt vermek, gerekse soru sormak için, sınıf içi konuşmaya katılmak istediğinde, onu çabuk anlayın. Çok beklerse bu tip girişimlerini azaltıp, zaten kendine zor gelen bu katılma olayına son verebilir. Parmak kaldırıp, söz isteme olayı sıklaştıkça, zaman uzatılıp, öteki öğrencilere uygulanan işlem onlara da uygulanabilir.

Yaşlılarıyla olan ilişkilerinde başarısız olan çocuklara, arkadaşlık ve onun sağladığı sıcaklığı, ilgiyi gösteren örnekler sunun. Çocuklar, buna olumlu yanıtlar ve-

recek, sizi taklit etmek isteyeceklerdir. Depresif çocuklar, zamanlarının büyük bir bölümünü, öğretmenlerini izleyerek harcadıklarından, işiniz daha da kolaylaşacaktır.

Verilen bu örneklerle daha niceleri için araştırmacıların vurgulamak istediği nokta, bu programların büyük sebat ve gayret gerektirdiğidir.

Elde edilen sonuç oldukça başarılıdır: Her bakımdan sağlıklı, eğitime açık bir çocuklar ordusu!

Çev : Suzan MİTRANI

16 yaşında, lise birinci sınıfa giden oğlumla aramızda bazı problemler var. Ergenlik dönemine girmiş olan oğlumda, beklediğimden daha çok değişimler oldu ve onu artık anlayamıyorum. Çeşitli yanlışlıklar yapıyor, bir baba olarak ben de onu sık sık uyararak aynı hataları tekrarlamamasını sağlamaya çalışıyorum. Bazen bu uyarılara çevredeki insanların da (misafirler vb.) karışmasıyla olay daha da büyüyebiliyor. Bu konuda neler yapabilirim.

Bilindiği gibi kızlarda ortalama 11-13, erkeklerde ise 13-15 yaşlarında hızlı bedensel değişimlerin yer aldığı erinlik (puberty) devresiyle başlayan ergenlik dönemi, bireylerde hızlı bir değişimin ve gelişimin yer aldığı, fırtınalı bir dönemdir. Bu dönemdeki değişimler, ergeni her yönden etkiler. Ergen bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal yönden bir değişim içindeyken daha önceden edinmiş olduğu bazı alışkanlıklarda ve dünyaya bakış açısında bazı değişimler olur. Arkadaş grubundan daha çok etkilenen ergenin, yeni ilgi alanları oluşur. Bu dönemde genç bedensel yapısıyla bir yetişkin gibi görünmesine karşılık, henüz bir yetişkin de de-

ğildir. Başka bir deyişle ergen, bir başkalaşım dönemindedir. Ergen kendi bedenindeki tüm bu değişikliklere ayak uydurmaya çalışırken, öbür yandan da çevresinin değişik beklentilerini karşılamaya çalışır.

Bütün bunlar, ergenin sık sık yanlışlar yapmasına yol açabilir. Vücut koordinasyonunun tam gelişmemiş olması, fiziksel beceriksizliklere yol açabilir. Her ergen, sayılan bu özelliklerden değişik düzeyde etkilenir.

Ergenlik döneminin oğlunuz üzerindeki etkisi beklediğinizden daha çok, daha az ya da daha değişik olabilir. Önemli olan, ona karşı yaklaşımlarınızda destekleyici ve güven verici bir tutum içinde olmanızdır. Çünkü ergen,

bağımsız olmayı istemesinin yanında, anne-babanın desteğine de büyük ihtiyaç duyar. Yetişkinlik hayatına hazırlanan ergen, sık sık hatalar yapabilir. Bu durumda anne-baba, ergenin bireysel özelliklerini de göz önünde bulundurarak ona yardımcı olmalıdır.

Anne-baba, ergeni, kendi zihinlerindeki ergen modeline ya da beklentilerinin oluşturduğu çerçeveye göre değil, onu, halihazırda sahip olduğu bireysel özellikleriyle kabul etmeli ve buna uygun davranmalıdır.

Bu dönemde çeşitli hatalarının olabileceği kabul edilmeli, ergeni sürekli uyarmak yerine, sorunları dinlenebilmesi ve uygun çözümler bulmasında ona rehberlik edilmelidir.

Ergenler duygusal yönden hassas olduklarından, onları başkalarının yanında uyarmak, böylece ders almalarını beklemek yanlış bir yaklaşımdır. Kaldı ki, böyle bir yaklaşım, ergenlik döneminde olduğu gibi; çocukluk, hatta yetişkinlik dönemlerinde de insanlararası ilişkiler açısından zararlı sonuçlar doğurabilir. Ergenler, başkalarının kendileri hakkındaki düşüncelerine büyük önem verirler. Anne-babalar, ergenlik dönemi özelliklerinin bilincinde olmalı ve karşılıklı saygıya dayanan düzenli bir iletişimin kurulmasını sağlamalıdır. Bu, özellikle ergenlik dönemindeki gençler için çok önemlidir.

Çocukta Yalan

Ar. Gör. Jale MİNİBAŞ
İÜ. Ed. Fak. Eğt. Bil. Böl.

Anne-babaların, her şeyden önce iyi birer model olmaları ve çocuklarına verdikleri sözleri tutmaları gerekir. Çocuğa doğru söylemenin önemini belirtirlerken, bunu davranışlarıyla da göstermelidirler.



Yalan söylemek, istenmeyen bir durumu gizlemek amacıyla gerçeği saklama ya da gerçeği tersine çevirme girişiminde bulunmaktır.

Yalanın sınırlarını çizmek oldukça güçtür. Gerçek, eksik öğrenilmiş olabilir ya da tümüyle dile getirilemeyebi-

lir. Yalan söylemek için gerçeği bilmek ve ifade edebilmek gerekir. Bunu henüz algılayamamış çocuk, yalan söyleyemez. Bireyin sınırlarının belirlenişi, yalanın en önemli koşuludur.

Tanıma uysa da, bazı yalanlar, yalan kapsamı dışında

birakılır. Toplum; iyilikseverlik, gönül alma ve nezaket için söylenen yalanları görmezden gelme eğilimindedir.

Yalan söyleyen birey, çevrenin tepkisini tehlikeli görüp kınanmamak, bir yükten kaçınmak ya da onay almak için o anki durumu ken-

di yararına uygun olarak de-
ğiştirendir.

Çocukta yalan, üç bölüm-
de incelenebilir:

— Küçük çocuğun söyle-
diği yalanlar.

— Çocuğun alışkanlık
haline getirdiği yalanlar.

— Patolojik (marazi) ya-
lanlar.

Uzmanlar, yedi yaş önce-
sinde çocuğun yalan söyle-
mediğini ileri sürerler. Kü-
çük çocuklarda görülen ya-
lan, gerçek yalandan fark-
lıdır. Dış görünüm ve yapısal
benzerliğin karıştırılmasına
neden olur, bunun sonucun-
da ahlaki anlam verilmesiyle
eğitimsel yanlışlıklar ortaya
çıkır.

Küçük çocuğun yalanları
şu şekillerde karşımıza çıkar:

— **Yadsıma ya da
olumlama** (yanlış bir şey
yapan çocuğun o işi yap-
madığını ileri sürmesi ya da
kendi yapmadığı iyi bir şeyi
üstlenmesi).

— **Oyunsal karakterli
yalan** (çocuk gördüğü olay-
ları anlatırken detaylar kata-
rak süsler, bazen gerçeğe
bağlı kalır, bazen de yeni bir
olay yaratır).

— **İmgesel arkadaş**
Küçük çocuk, hayalinde bir
arkadaş yaratabilir. Bu, ço-
ğunlukla aynı yaş ve aynı
cinsiyette olan bir kardeş ya
da kuzen olabilir. Çocuk duy-
gu ve deneyimlerinin bir
kısımını ona yansıtır, sorum-
luluklarının bir kısmını ona
yükler. Tek çocuk ya da
kardeşleri kendinden çok
büyük çocuklarda görülür. 6-
7 yaşa doğru kendiliğinden
yiter.

Küçük çocuğun kelime
bilgisi ve sözel ifade yetene-
ğinin yeterince gelişmemiş
olması, nesnel ve öznel ayı-
rımını yapamaması, detaylar
üzerinde dururken bütünü
gözden kaçırmaması ya da de-

tayları, aralarındaki bağlan-
tılarını göz ardı ederek aktar-
ması, yoğun imgelem gücü
bu tür yalanlara neden olur.

Çocuk, eğer yalanı alış-
kanlık haline getirmişse, ne-
deni, çevresi ile olan ilişkile-
rinde aranmalıdır.

Çocuk, gerçek ve imge
arasında bölünme olduğu ev-
reyi aştıktan sonra da fante-
zilerini ya da yalanlarını ve
bunlarla gelen yaratma zevki-
ni anımsayabilir, bunlara
dönmeyi deneyebilir. Çevre
bu durumu pekiştirirse, yalan
alışkanlık haline gelebilir.

**Yalan söylemek
için gerçeği
bilmek ve ifade
edebilmek
gerekir...
Yetişkinlerin
birbirine ya da
çocuğa yalan
söylemesi, çocukta
yalan söyleme
fikrini yerleştirir.**

Yalan söylemeyi öğreten
bir başka yol da taklit ve
model almadır. Yetişkinlerin
birbirine ya da çocuğa yalan
söylemesi, çocukta yalan
söyleme fikrini yerleştirir.

Ana-babanın baskılı eği-
timi, ceza korkusu, suçluluk
duygusu, çocuğun istemediği
bir şeyi yapmaya zorlanması,
ana-babanın çocuğun dünya-
sındaki her şeyi öğrenmek is-
temesi, ona özel bir şey bı-
rakmaması, ana-babadan aşırı
çekinme, başarısızlık, özel-

likle okul başarısızlığı ço-
cuğu yetişkin karşısında ya-
lan söylemeye iter.

Topluluk içinde ilgi gör-
me, başkalarıyla ilişki kura-
bilmek için ilginç görünme,
rakibi gözden düşürme gibi
isteklerle çocuk, öteki ço-
cuklara yalan söyleyebilir.

Yalan, bazen bir patoloji
(hastalık) belirtisi de olabilir.
Ağır psikolojik dengesizlik-
lerde ya da kişilik bozukluk-
larında yalana rastlanabilir.
Fakat burada yalan; duygu,
düşünce ve davranışta görü-
len öteki belirtilerle birleşir.

Yalan, iç çatışmaların yo-
ğun yaşandığı durumlarda da
ortaya çıkabilir. Çatışma, sı-
kıntı ve gerilime neden olur.
Bunlara dayanamayan birey,
savunmalara başvurur. Bun-
lar arasında en doğal ve en
etkilisi, yaşanan deneyimle-
rin bastırılmasıdır. Bir süre
sonra bastırılan bu yaşantılar,
kişiyi, bilinç dışında rahatsız
eder. Bazen eğlenceli ortam-
lara girme, bazen ağlama, ba-
zen de öyküler uydurma ile
duygusal deşarj sağlanır. Bu
tür yalanlar, duygusal denge-
sizliğin dışavurumudur. Bi-
rey, bunun sebebini anlaya-
maz, göz ardı eder ya da
mantıksal açıklamalar bulma-
ya çalışır.

Eğitmcilerin, bu yalanı
öbürlerinden ayırmayı bilme-
si ve ahlaki bir sorun olarak
görmemesi gerekir. Bu tip
çocuklar, özgür, sevinçli,
kaygısız görünür; çevredeki
olaylara ilgisizdir, gerçek ar-
kadaşlığı aramaz, yüzeysel-
likle yetinir, davranışları ço-
cuksudur.

Bu tür yalan, genelde tek
yalandır ve organizedir. Hat-
ta çocuk bunu öteki yalan-
larından farklı görür. Bir
başka özelliği de gerçeğe
benzer olmasıdır. Çocuk ina-
nılmak için yalan söyler, bu-
nun için önlemler alır. Başka

Ana-Baba Yoksunluğu

Ar. Gör. Oya GÜNGÖRMÜŞ

İÜ. Edebiyat. Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

*Ayrılma ya da boşanma nedeniyle olan baba yoksunluğu,
çocuğu, ölümle olan baba yoksunluğuna oranla daha
olumsuz olarak etkilemektedir.*

En küçük toplumsal birim olarak kabul edebileceğimiz aile, içinde bulunduğu toplumun kültürünü gelecek kuşaklara aktarma işlevinin yanında, çocukların gereksinim duydukları bakım ve ilgiyi de onlara vermekle yükümlüdür. Dünyaya gelmeden bütün gereksinimleri anne tarafından karşılanan çocuk, doğumıyla birlikte, uyum göstermek zorunda olduğu ve kendine bütünüyle yabancı olan bir dünyayla karşı karşıya kalır. Bu dünyada karşılaştığı zorluklarla başa çıkmasında ona yardım edebilecek kişiler de öncelikle çocuğun anne ve babasıdır. Her çocuğun beslenme, temizlenme, sıcak tutulma gibi temel fizyolojik gereksinimleri yanında; sevgi ve şefkat, kendini güven içinde hissetme, bağımsızlık ve ilgi gibi ortak olan gereksinimleri vardır.

Birey, yaşamın her döneminde sevildiğini, istendiğini hissetme gereksinimi duyar. Özellikle yaşamın ilk yıllarında çocuğun sağlıklı büyümesi, sağlam bir kişilik geliştirmesi için ona karşılıksız, devamlı, dengeli ve kararlı bir sevgi verilmesi gereklidir. Sevgi ve şefkatten yoksun olarak büyüyen çocuklar, uyum ve davranış bozuklukları gösterebilir, kolaylıkla arkadaş edinemez ve çevrelerine uyum gösteremezler.

Bir başka gereksinim olan güven duyma, dengeli bir sevgi ortamında doğar. Güven duygusu sağlıklı olarak gelişen kişi, hem kendine güvenir ve buna bağlı olarak karşılaştığı güçlüklerin üstesinden geleceği inancını taşır hem de dış dünyaya, insanlara güvenir.

Kendine güvenen çocuk, bağımsız olmayı, kendi başına kararlar almayı da öğrenir.

Yukarıda belirtilen gereksinimler yanında, çocuklar ailelerinden ilgi de beklerler. Artan yaşla birlikte, beklenen ilginin türünde de değişiklikler olur. Şöyle ki; bebeklik dönemindeki ilgi, beslenme ve temizlik gereksinimlerinin karşılanmasına yöneliktir. Okulöncesi dönemde çocuk, sorularının yanıtlanmasını, kendisiyle birlikte oyun oynanmasını bekler. Okul çağında okul durumuna, anlattığı öykülere ilgi duyulmasını beklerken; ergenlik döneminde duygu, düşünce ve davranışlarına yakınlık duyulması, dertlerine ilgi gösterilmesi gereksinimi duyar.

Çocuk, ancak birbirleriyle yakından ilişkili olan ve birbirini tamamlayan bu gereksinimlerin karşılanması sonucunda sağlıklı bir bedensel, duygusal ve sosyal gelişim gösterebilir. Bu gereksinim-

leri karşılayacak kişiler de öncelikle çocuğun anne ve babası, daha sonra da ailesindeki öbür bireylerdir.

Kişiliğin büyük bir ölçüde belirlendiği okulöncesi dönemde, çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda kopya edeceği bir modele de gereksinim duyar. Çocuğun özdeşim modeli olarak seçtiği kişiler, genellikle yakın çevresindeki bireylerdir. Bu nedenle anne-babalar, bir yandan çocuğun yaşamını sürdürebilmesi için gerekli koşulları hazırlarken, bir yandan da sahip oldukları değer ve tutumlar yanında, karşılaştıkları olaylara yaklaşım tarzıyla da çocuğun taklit edebileceği bir model olma görevini üstlenirler.

Ailelerin pek çoğu, gerçekleştirmekle yükümlü oldukları bu görevleri, hiçbir zorlama, bir yaptırım olmaksızın isteyerek yerine getirirler. Ancak, ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması, çocuğun istenmeyen bir çocuk ya da evlilik dışı bir çocuk olması, anne-babanın günlük yaşamını sürdürmesini etkileyecek ölçüde kötü alışkanlıklarının olması, aile içinde şiddetli geçimsizliğin olması, ailenin parçalanmış olması gibi çok çeşitli nedenlerden dolayı aile, bu görevlerini gereğince yerine getiremeyebilir.

Burada konumuz gereği, parçalanmış ailelerin çocukta ne gibi sorunlara yol açtığına değineceğiz. Ailenin parçalanması; anne-babadan birinin ölmesi, boşanmaları ya da ayrı yaşamaları halinde ortaya çıkan bir durumdur.

Anne ya da babadan birinin yoksunluğunun çocuğu nasıl etkilediğine hakkımızda, şunları görmekteyiz:

Çeşitli araştırmalar, yaşamın ilk yıllarından itibaren

anne-çocuk arasındaki ilişkinin çok önemli olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Özellikle bebeklik döneminde çocuğun bakım ve eğitimini üstlenen kişi, çoğunlukla annedir. Bu nedenle de bu ilk yıllarda anne-çocuk arasındaki etkileşim, çocuğun gelişimini önemli ölçüde etkiler. Annenin çocuğuyla kurduğu ilişkinin türü, onun güven duygusunun gelişmesine yardımcı olmakta ve çocuğun dış dünyaya uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır.

Çocuğun gelişiminde, anne ve babanın rolleri birbirini tamamlar ve destekler niteliktedir.

Spitz, yaptığı bir çalışmada, anneden ayrı kalma süresi uzadıkça, çocukların içine kapanık bir hal aldıklarını görmüştür. Çocukların hareketlerinde bir yavaşlamanın ve bedensel gelişim bozukluklarının da ortaya çıktığını görmüş ve bunu, annenin ruhsal desteğinin ortadan kalkışıyla açıklamıştır. Bowlby de yaşamın ilk üç yılında çocukla anne arasındaki ilişkinin uzun süreli bozulmasının, çocuğun kişiliği üzerinde olumsuz etkiler bırakacağını belirterek, annenin, bebeğin uyumunda birinci ve en önemli kişi olduğunu savunmuştur.

Yapılan araştırmalar, anne-çocuk etkileşiminin, çocuğun sağlıklı bir bedensel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişim gösterebilmesi için gerekli olduğu görüşünü sa-

vunmaktadır. Araştırmalar, bu çalışmaların bazılarında, anne yoksunluğunu, gelişimle ilgili sorunların kaynağı olarak görmektedir.

Baba yoksunluğunun çocuk üzerinde ne gibi etkileri olduğu konusunda da çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Baba yoksunluğunun süresi, nedeni, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, çocuğun yapısal özellikleri, annenin eşinin yokluğuna gösterdiği tepki, anne-çocuk etkileşiminin kalitesi, ailenin sosyo-ekonomik durumu, baba yerine geçecek modellerin varlığı, baba yoksunluğu oluşmadan önceki baba-çocuk etkileşiminin kalitesi gibi çok çeşitli etkenler, çocuğun farklı şekillerde etkilenmesine yol açmaktadır.

Ayrılma ya da boşanma nedeniyle olan baba yoksunluğu, çocuğu, ölümle olan baba yoksunluğuna oranla daha olumsuz olarak etkilemektedir. Baba yoksunluğu, çocuğun zihinsel, sosyal ve özellikle de cinsel gelişimini olumsuz yönde etkilerken, yapılan araştırmalar, özellikle erkek çocuklarda bu olumsuz etkilerin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Özetle söylenecek olursa, anne ve babanın çocukla kurdukları ilişki, nitelik açısından farklılık gösterir; başka bir deyişle hem anne hem de baba, çocuğu farklı şekillerde etkilerler. Bu nedenle her ikisinin gelişimdeki rolü, birbirini tamamlar ve destekler niteliktedir.

Özellikle anne-babanın etkisinin büyük olduğu okulöncesi dönemde, herhangi bir nedenle çocuğun anne-babadan uzun süreli ayrı kalması ve onların yerine geçecek bir figürün olmaması, çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz açıdan etkiler.

Çocuklara Problem Çözme Becerisi Nasıl Kazandırılır ?

Doç. Dr. Nurper S. ÜLKÜER
Gazi Üniversitesi Mes. Eğt. Fak.

Problem çözme becerisinin kazandırılmasında, yetişkinlerin çocuklara rehberliği çok önemlidir. Kendi problem çözme yollarınızı çocuklarla paylaşarak onlara yardımcı olabilirsiniz.



PROBLEM ÇÖZME

Problem çözme, "öğrenmenin temeli"ni teşkil eder. Çünkü problem çözme, çocuğun öğrenmek ve yapmak istediklerini nasıl yapacağını öğrenmesine yardımcı olur. Bir başka deyişle çocuk, 'öğrenmeyi öğrenir'. Aynı zamanda problem çözme yetisi kazanmış ve problem çözmekten zevk alan bir çocuğun, doğal olarak okulda da başarılı olma şansı büyüktür.

Problem çözme, kişinin problemi hissedişinden, ona çözüm bulana kadar geçirdiği bir düşünme sürecidir. Kişi, bu düşünme süreci içinde değişik aşamalardan geçer. Bu aşamalar:

- 1- Problemin farkında olma,
- 2- Olası çözüm yolları düşünme,
- 3- Gerekli ipuçlarını-bilgiyi toplama,
- 4- Uygun çözümü seçme ve deneme.

*Yetişkin,
problemin
çocuk için
önemli olduğunu
fark etmeli
ve bunu
çocuğa
hissettirmelidir.*

Problem çözmedeki bu düşünce süreci, çocuk için oldukça karmaşıktır. Çocuğun, her bir basamakta tek tek etkin olması, ustalaşması gerekir ki, tam bir problem çözme becerisi kazanabilsin. Bu becerilerin kazandırılmasında öğretmen ve ana-babaların, yani yetişkinlerin çocuklara rehberliği çok önemlidir.

Bu yazıda, problem çözme sürecinin aşamaları tek tek ele alınarak, çocuğa bu aşamalarda etkinlik kazandırmada öğretmen ve ana-baba olarak nasıl rehberlik edilebileceği tartışılacaktır. Yazının bundan sonraki kısmında, öğretmen ve ana-baba sözcüklerinin yerine, 'yetişkin' sözcüğü kullanılacaktır.

PROBLEM ÇÖZME BASAMAKLARI

Problemin Farkında Olma: Problemlerle karşı karşıya gelen bir kişinin ilk yapacağı şey, neyin yanlış ve /veya problem olduğunu ortaya koymasıdır. Bu, yetişkinler için kolay bir iş gibi görünse de çocukların problemlerini tanımlaması daha güçtür.

Örneğin:

a) Tekerleri halının iplerine takılmış olan arabasını hâlâ kuvvetle iterek sürmeye çalışan çocuğa, probleminin ne olduğu söylenebilir: "Arabanın tekerleri halıya takılmış." ...

b) Daha büyük çocuklar da problemlerini tanımlamakta zorluk çekebilirler. Onları, problemleri hakkında konuşmaya teşvik etmek, problemlerini tanımlamalarına yardımcı olacaktır: "Seni üzen ve/veya sıkıran durum nedir? Bana söylersen belki beraberce bir çözüm yolu bulabiliriz." Eğer bir problem durumunda yetişkin sakin ve rahat kalabiliyorsa, bu, problemin tanımlanmasını kolaylaştırır. Zira çocuk, halihazırda heyecanlı, endişeli ve öfkeli. Burada sakin olmak yetişkine düşer.

Problemin tanımlanma aşaması, çözüm yollarını aramadan evvel çocuğa problemin kendisi için taşıdığı önemin farkında olmasına da

yardımcı olur. Aynı şekilde, problemin çocuk için önemli olduğunu yetişkin de fark etmeli ve bunu çocuğa hissettirmelidir: "Islık çalmayı öğrenmek istediğini biliyorum. Şimdi bir daha göstereceğim."...

*Çocuklarla
konuşarak,değişik
alternatifler
geliştirmelerine
yardımcı
olabilirsiniz.*

Olası Çözüm Yolları Düşünme: Problemimizi tanımladıktan sonra, bir an durup, çözüm yollarının neler olabileceğini düşünürüz. Akla ilk gelen çözüm, muhtemelen en uygun çözüm yolu olmayabilir. Bu nedenle, bu aşamada, problem için birden fazla alternatif çözüm yolunun düşünülmesi esastır. Ancak, genellikle çocuklar, problemlerine başka ve daha uygun çözüm yolları olabileceğini düşünmeden, ilk akıllarına gelen çözüm yolunu denerler. Çocukla konuşarak değişik alternatifler geliştirmelerine yardımcı olabilirsiniz. Bunu yaparken, genellikle probleme çözüm yolları bulmasına yardımcı olacak sorular yöneltebilirsiniz: "Ne yapmamız gerektiğini düşünüyorsun?", "Hadi, ikimizin beraber oynayacağı bir top oyunu bulalım."...

Çocuklar büyüdükçe ve problem çözmeye deneyim kazandıkça, daha sabırlı olmasını da öğrenirler. Problemi çözmeye olası çözüm yolları düşünmeye yönelirler.

Aslında, çocuklar, problemlerine çözüm yolları aramaktan da zevk alırlar.

Çocuklara olası çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmada izlenecek yollardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür;

— Çocuklara, problemlerine çözüm yolları düşünmeleri için zaman verilmelidir. Problemin çözüm yolu asla hemen verilmemelidir.

— Çocuklara, yeni çözüm yolları bulmalarına yardımcı olacak sorular yöneltilmelidir.

— Çocuklar yeni çözüm yolları bulduklarında, buldukları çözüm yolları geçerli olmasa da övülmeli ve ödüllendirilmelidirler. Çünkü, “değişik olası çözüm yolları düşünebilme”, iyi bir problem çözme becerisidir.

— Diğer taraftan, olası problem çözme yolları bulunduğunda övülen ve desteklenen çocuk, yeni fikirler arayacak, değişik ve daha başarılı düşünme yolları keşfetmeye çalışacaktır. Bu ise, başarılı bir problem çözme becerisi kazanmada önemlidir.

Gerekli İpuçlarını-Bilgiyi Elde Etme: Bazı problemler bilgi gerektirir; “Bakalım Ahmet niye kızgın ve seni oyuncağı ile oynatmıyor?” Bazı problemler ise yardım gerektirir. “Bu sandalyeyi yerinden kaldırmak istiyorsun galiba. Çok ağır, tek başına kaldıramazsın. Benden yardım isteyebilirsin.”

Uygun Çözüm Yolu- nu Seçme ve Deneme: Bir kez çocuk problemini tanımladıktan, alternatif çözüm yollarını düşündükten ve ipuçlarını değerlendirdikten sonra, en uygun gördüklerini seçip deneyebilir. Eğer çözüm uygunsa mesele yoktur.

Ancak, çözüm uygun değilse başka çözüm yolunu deneyebilir.

ÇOCUKLARA PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ NASIL KAZANDIRILABİLİR?

Yetişkinler, çocuklara problem çözme becerileri kazandırmada rehber olabilirler. Bunun için birinci şart ise çocuğun problemini, ne kadar basit görünürse görünsün ciddiye almaktır.

Çocuklarla Konuşun: Çocuklarla fikirleri tartışın ve onları düşünmeye itecek sorular sorun: “Yerin neden ıslak olduğunu düşünüyorsun?”; “Yeni doğan yavru kedi gözleri kapalı olduğu halde annesini nasıl buluyor acaba? Ne düşünüyorsun?” Çocuklara fikirlerini, duygularını sormak, onlarda önemli oldukları hissini uyandıracaktır: “Seni mutlu eden şeyler nelerdir?” Bu, aynı zamanda onları, düşünme ve

kendi düşüncelerini kelimelere dönüştürme konusunda teşvik edecektir. Onların düşüncelerini kabul eder, saygı duyarsanız, kendileri hakkında daha olumlu düşünmeye başlayacaklar ve kendilerine güven duyacaklardır.

Çocuklara, diğer insanların, problemlerini nasıl çözdüklerini anlatan hikâyeler okuyun ya da anlatın; “Bir defasında büyük baban, senin yaşındayken bir çukura düşmüş.”... “Ayşe, sizlerin yaşında bir çocukmuş. Bir gün okuldan eve dönerken yolunu kaybetmiş.”...

Problem Çözme Becerisi Kazandıracak Alistirmalar Planlayın: Çocuklara, içinde problem çözme becerisini gerektiren oyunlar verin. Tüm bulmacalar, problem-çözme türü oyunlardır. Şakalar, beyin jimnastiği ve sihirbazlık oyunları gibi faaliyetler, hep çocukların düşünmesine yardımcı olur. Küçük çocuk-



lar, daha çok eşleştirme türü oyun ve bulmacalardan hoşlanırlar, çünkü bu tür faaliyetlerde başarılı olup olmadıklarını hemen farketmeleri kolay olur. Küçük çocuklara, faaliyeti bitene kadar sürdürmekte destek vermek gerekebilir ve doğal olarak bu faaliyet bittiğinde de problemi çözmede başarılı olduklarını bilmeleri, onlar için önemlidir. Bu, onların problem çözmeye karşı olumlu bir tavır geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

Öyle düşünme oyunları geliştirin ki, problemin birden fazla çözüm yolu bulunsun. Ancak, problem çözmeyi bir oyun-eğlence haline getirin. Çocuklar, kendilerini değişik alternatifler düşünmeye zorlayan oyunlardan hoşlanırlar.

* "Bir ayakkabı kutusunu kaç türlü değerlendirebilirsiniz (kullanabilirsiniz)? Ya bir kahverengi çantayı? Ya bir çam kozalağını? Ya bir kürek kumu?"

Sizin onların fikirlerine hayran olduğunuzu çocuklarınıza hissettirin. Onları birden fazla çözüm yolu buldukları için övün.

Kendi Problemlerinizin Çözümlerini Çocuklarla Paylaşın: Kendi problemlerinizin çözümlerinde, çocuklar sizi gözleyerek problem çözme yollarını öğrenebilirler. Yetişkinler günlük yaşamları içinde çeşitli problemlerle karşılaşılır; sınıfın düzenlenmesi, az sayıda malzemenin çok sayıda çocuğa dağıtılması, dökülen bir suluboyanın temizlenmesi ya da dökülmeden kullanma yollarının araştırılması, evden çıkarken muslukların kontrol edilmesi, arabanın tekerlerinin kontrol edilmesi vb. Bunların hepsi çocuklara problem çözme becerisi kazandırmak için oldukça iyi fırsatlardır.

* Çocuklara, ne kadar küçük olurlarsa olsunlar, ne yaptığınızı ve neden yaptığınızı anlatınız. Yetişkinlerin

aracını nereye yerleştirebileceğinizi düşünürken...), sizin kafanızdan nelerin geçtiğini anlayabilsinler.

* Çocuklara kullandığınız kaynağı gösterin ve anlatın. Bir işi yaparken takip ettiğiniz kuralları, okuduğunuz yönergeyi gösterin ve anlatın. Alınan yeni bir oyuncuğun nasıl monte edileceğini gösteren ve anlatan kitapçığı incelemelerine müsaade edin ve gerekli bilgi yardımını yapın.

* Bazen, bulduğunuz çözüm yolu probleminizi çözemez. Yetişkinler bile yanlış yapabilir. Böyle bir durumda iyi bir "problem çözücünün" yapması gerekenleri çocuklara gösterin.

İyi bir "problem çözücü";

* Başka yollar dener.

* Yeni bilgiler araştırır.

* Denemedikçe vazgeçmez.

* İhtiyacı olduğunu hissettiğinde yardım ister.

Çocuklar, buldukları çözüm yolları uygun olmadığı takdirde, bunun muhakkak bir başarısızlık anlamına gelmediğini de bilmelidirler.

Çocukları Problem Çözmeye Doğru Yönlendirin: İyi bir "problem çözücü" olmak, zaman, bilgi ve deneyim gerektirir. Çocuklar halihazırda yoğun bir öğrenme süreci içinde iken onlara problem çözme becerisi kazandırmada daha kolay yardımcı olunabilir.

* Çocukların yaşamına, getirebildiğiniz kadar yeni yaşantılar getirin. Fırsat buldukça onları gezilere (müzeler, hayvanat bahçeleri, yeni açılan bir alışveriş merkezi, yeni bir bina, bir tamirhane, havaalanı, kayık ya da motor gezileri vb.) götürün. Bu tür deneyimler, çocuklara düşünmeleri için yeni mater-

Düşüncelerinizi onlarla paylaşın.

Yüksek sesle düşünün; böylece çocuklar çeşitli problemlerinizi çözerken kafanızdan nelerin geçtiğini anlayabilsinler. Çocuklara kullandığınız kaynağı gösterin ve anlatın.

* "Kapı aniden kapanır ve biz dışarda kalırsak ne yapabiliriz? İçeriye girebilmek için kaç değişik yol bulabiliriz?"

* "Okula yeni gelmiş bir arkadaşımıza nasıl yardım edebiliriz? Kaç türlü yardım edebiliriz?"

yaptıklarının bir nedeni olduğunu bilmek, çocuklara mantıklı düşünme yolunu öğretecektir.

* Düşüncelerinizi paylaşın. Yüksek sesle düşünün; böylece çocuklar, probleminizi çözerken (çatlamış bir lavaboyu nasıl onaracağınızı ya da yeni gelen bir oyun



yaller sunacaktır. Yeni deneyimleri hakkında onlara sorular sorun; "Neden kayığın tam ortasına oturmak gerekir?", "Müzedeki gördüklerimiz neden değerlidir ve özenle saklanmaktadır?", "Tamirhanede çalışanlar neden tulum giyerler?"...

* Çocukları çok fazla da zorlamayın. Yetişkinden gelen bir baskı ve zorlama, onları problem çözmeden alıko-yabilir; çünkü bu baskıdan kurtulmak da bir kaygıdır. Problemi çözmeye çalışacaklarına, sizi memnun etme yollarını aramaya başlayabilirler.

* Kafanızdaki çözümün aynısını çocuklardan beklemeyin. Çocukların, yetişkin gibi düşünmeye ve problem çözme becerileri göstermeye başlayana kadar daha çok büyümeleri gerektiği unutulmamalıdır.

* Çocukların buldukları çözüm yollarını övün ve destekleyin. Sıkı çalışıp problemi çözmeye gayret gösterdiklerinde, "Gösterdiğin çabaya hayranım," diyebilirsiniz. Bu övgü, probleme uygun çözü-mü bulmaktan önce, gerekli olan çabanın önemini de çocuğa daha iyi anlatacaktır.

* Çocuklara yardım teklifinde bulunmadan önce, problemlerini çözmelerine imkân tanıyın.

* Çocuklara düşünceleri hakkında konuşma fırsatı verin. Düşüncelerini kelimelere dökmekte zorlandıklarında sabırlı olun.

* Çocuklara, *yanlıkların da iyi bir öğrenme deneyimi olduğunu* gösterin. "Bu zamk, oyuncak arabanın tekerini yapıştırılmaz, çünkü teker plastikten yapılmış; bu zamk da plastiği yapıştırılmaz."

* Sorular sorun: "Ayşe grip olmuş. Kendisine nasıl yardım edebiliriz?" Cevabı dikkatle ve ciddiyetle dinleyin.

* Problemi çözmeye çalışırken çocukları gözleyin. Bu onları takdir ettiğinizi, problemleri ile ilgilendiğinizi gösterir.

* Çocukların hayali oyunlarını, problemlerine çözüm yolları aramalarında önemli bir yol olarak kabul edin. Çocuklar hayali oyunları sırasında kendilerini rahatsız eden durumları ortaya çıkarırlar. Bu onların problemlerini tanımlamada önemli bir basamaktır.

Problem çözme becerileri, çocukların öğrenmelerinde temeldir.

Problem çözmedeki başarı çocuğun başka problemleri çözmesinde kendisine güven verir.

SONUÇ OLARAK..

* Çocuklarınıza karşı sabırlı olarak problem çözmelerine yardımcı olabilirsiniz. Çocukların, problemlerini çözmek için çok zaman ve şansa ihtiyaçları vardır.

* Problem çözme becerileri, çocukların öğrenmelerinde temeldir.

* Problem çözme, kişinin bir problemin üstesinden nasıl gelinebileceğini düşünürken geçirdiği düşünme sürecinde gerçekleşir.

* Problem çözmeye birçok basamak vardır: Problemi tanıma, olası çözüm yolları düşünme, hangi bilginin gerektiğine karar verme ve en iyi çözüm yolunu deneme.

* Problemi çözmeye başarı, çocuğun başka problemleri çözmesinde kendisine güven verir.

* Problem çözme becerileri, çocukların okulda ve bilhassa problem çözmeye dayalı derslerde, başarılı olmalarına yardımcı olur.

* Evde ve/veya okulda çocuklara problem çözmeye pratiklik sağlayacak faaliyetler ve olanaklar hazırlayabilirsiniz.

* Kendi problem çözme yollarınızı çocuklarla paylaşarak onlara yardımcı olabilirsiniz.

Kardeşler Arasındaki İlişkiler

Prof. Dr. Ayla OKTAY
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Eğitim Yüksekokulu

Bir toplumda uyumlu, birbirlerine karşılıklı saygı ve güven duyan bireylerin artması, kişilerin saygı, sevgi ve işbirliği ortamı içinde, ortak bir yaşamı paylaşmalarıyla mümkündür.



Anne-baba ve kardeşler, aile dediğimiz en küçük toplumsal birimin ögeleridir. Bu kişilerin saygı, sevgi ve işbirliği ortamı içinde ortak bir yaşamı paylaşmaları; toplumda uyumlu, birbirlerine karşılıklı saygı ve güven duyan insanların artmasına yol açar.

AİLEYE YENİ BİR BEBEGİN GELMESİ AİLE İÇİN NASIL BİR OLAYDIR VE BU OLAY BÜYÜK ÇOCUĞU NASIL ETKİLER?

Genellikle, pek çok aile için aileye yeni bir üyenin katılması, onların yaşamlarını renklendiren önemli ve mutlu bir olaydır. Kısa zamanda ailenin tüm yaşamını etkileyen bu küçük canlı; anne, baba ve ailedeki diğer yetişkinlerin ilgi merkezi olur. Çocuğun beslenme, temizlik, uyku vb. günlük ihtiyaçları ve gelişimine ilişkin her tür davranış ve özellikleri, aile için önemli bir olay olur (gülümseme, hareket etme, ses çıkarma, tanıma, yürüme, konuşma vb.). Bu durum, genellikle aileye bir başka çocuk gelinceye kadar sürer. Bu kez de yeni doğan bebek, bir önceki gibi, ailenin ilgi merkezi durumuna gelir. Ancak yetişkinler için doğal olan bu durum, o güne kadar evde her şeyin kendisine göre ayarlandığını, anne-babasının yalnızca kendisine ait olduğu inancını taşıyan büyük çocuk için, oldukça şaşırtıcıdır.

Hangi yaş ve gelişim aşamasında olursa olsun, yeni dünyaya gelen bir kardeşin varlığını kabul etmek, çok sevdiği anne-babasını, odasını, eşyalarını onunla paylaşmak zorunda olmak, hiçbir çocuk için kolayca kabul edilebilecek bir durum değil-

dir. Bu bakımdan, hemen her ailede ilk günlerden itibaren sevgi kadar, belirli bir ölçüde kıskançlık duygusunun da varlığından söz edilebilir. Toplumsal bir varlık olan insan, birlikte yaşadığı, yakınlık duyduğu, kendisine benzemeyi istediği insanlara karşı, kıskançlık da duyabilir.

Kıskançlık duygusu, insanın kendine ve başkalarına zarar verecek kadar tehlikeli olmadığı sürece, kişi için daha iyiye ulaşma yolunda bir uyarıcı olabilir.

Hatta bu duygu, aşırı ve insanın kendisine ve başkalarına zarar verebilecek kadar şiddetli olmadığı zaman, kişi için daha iyiye erişme yolunda bir uyarıcı da olabilir. Doğal olarak her insanda bulunabilecek böyle bir duygunun yetişkinlerin yanlış tutumlarının etkisi altında giderek güçlenmesi, adeta tüm iyi duyguların yerini alması, çocuğun kıskançlık duyduğu kişiye, yakın çevresindekilere, hatta kendi kendisine zarar verebilecek davranışlara yönelmesine yol açabilir.

KARDEŞLER ARASINDA OLUMSUZ İLİŞKİLERİN, KISKANÇLIK vb. DUYGULARIN YERLEŞMESİNDE AİLEDEKİ YETİŞKİMLERİN ROLÜ NEDİR?

Genellikle ailede kardeşler arasında kurulan ilişkilerde ortaya çıkan olumlu veya olumsuz tutumlar, bebeğin

doğumunu izleyen ilk günlerden başlayarak yetişkinle, özellikle anne-baba ile çocuk arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkar. Anne-babalar, çok kere, yeni doğan bebeğin gereksinimlerini karşılarken, büyük çocuğun da en az onun kadar ilgi ve şefkate gereksinim duyduğu, hatta bu konuda daha önce olduğundan, çok daha duyarlı olduğu gerçeğini gözden kaçırarak, kardeşler arasındaki kıskançlık duygularının yerleşmesine yol açarlar.

O güne kadar ailenin tüm ilgi ve sevgisine sahip olan 3-4, hatta daha büyük yaşta bir çocuk için bu ilginin birdenbire azaldığını farketmek ve bunun nedeninin de eve yeni gelen kardeşi olduğunu keşfetmek, katlanılması oldukça güç bir durumdur. Kuşkusuz anne-babalar için yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi, daha önce doğan çocuklarına karşı sevgilerinin azalması demek değildir. Ama çocuğun bunu anlaması son derece güçtür.

KARDEŞLER ARASINDA OLUMLU İLİŞKİLERİN KURULABİLMESİNE YARDIMCI OLABİLMEK İÇİN ANNE-BABANIN NASIL DAVRANMALARI, NELERE DİKKAT ETMELERİ GEREKİR?

Kardeşler arasında kurulan ilişkilerde ortaya çıkabilecek olumsuz duyguları artırmamak açısından, anne-babanın, daha ilk günlerden itibaren davranışlarını iyi düzenlemeleri ve bazı önlemler almaları gereklidir.

Önceden Hazırlamak: Bu konuda ilk adım, çocuğun daha önceden yeni bir

kardeşin geleceği konusunda hazırlanmasıdır. Anne, çocuğu ile yapacağı karşılıklı konuşmalarda, durumu ona anlayabileceği sade bir dille açıklayabilir. Bu konuda, kendisinin yardımına gereksinimi olduğunu anlatabilir. Doğum öncesinde çocuğa isim bulmak, eşyalarını ve odasını hazırlamak vb. konularda, anne ve çocuğun birlikte çalışmaları, kardeşler arasında kurulacak olumlu ilişkiler için iyi bir hazırlık sayılabilir.

Çocuğun Gereksinimlerini Karşılama Yardımı: Doğum sonrası, annenin bebeğin gereksinimlerini karşılarken yine büyük kardeşin yardımına başvurması, bir başka olumlu yaklaşımdır. Çocuğun yaşı ve gelişme düzeyine uygun olarak, kendisine verilebilecek bazı görev ve sorumluluklar, kardeşler arasında olumlu ilişkilerin kurulması yolunda yardımcı olabilir. Bebeğin mamasını hazırlarken, çamaşırlarını yerleştirirken, banyosunu yaptırırken vb. faaliyetlerde, büyük kardeşin de yardımı sağlanabilir. Bütün



ayrı kalmamış olacaktır. Bebeğinin gereksinimlerini büyük çocuğu ile birlikte karşılayan anne, onun ne kadar güçsüz olduğunu, hiçbir işini kendi kendine göremediği için de yardıma ve ilgiye gereksinim duyduğunu, büyük çocuğuna daha rahat anlatabilecektir.

Oysa, yeni doğan kardeşine herhangi bir zarar verebilir endişesi ile sürekli bebekten ve dolayısıyla anneden uzak tutulan bir çocuğun, hem kendisini annesinden ayıran kardeşine hem de zamanının büyük bir bölümünü kardeşinin gereksinimlerini gidermeye ayıran annesine kızgınlık ve öfke duyguları pek muhtemeldir.

Henüz Hazır Olmadığı Bir Davranışı Beklemek: Yeni kardeşin doğumu ile çocuğu, hazır olmadığı, hiç denemediği durumlarla karşı karşıya bırakmak, ondan, sanki büyükmüş gibi davranışlar beklemek, çocuk için bir başka sakıncalı durumdur. Daha çok kısa bir

süre önce 'Sen küçüksün,' diyen, bu nedenle yemek yerken, giyinirken, hatta yıkanırken kendisine yardımcı olan annesi, birdenbire 'Şimdi kardeşini doyuruyorum, sen yemeğini kendi kendine de yiyebilirsin,' diyerek onu, o zamana kadar denemediği bir durumla yalnız başına bırakabilir. Bu durumda kalan bir çocuğun, bütün bunların sebebi olarak gördüğü kardeşine karşı düşmanca duygular beslemeye başlaması da doğal sayılmalıdır.

Eğitim Tutumlarında Farklılık: Ailede büyük çocuğa uygulanan eğitimle daha sonra gelen çocuklara uygulanan eğitim arasında, belirgin farklılıklar bulunması da kardeşler arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkiler. Büyük çocuk için aynı gelişim evresinde, anne-baba tarafından tepki ile karşılanan bazı davranışların küçük çocukta hoşgörü ile karşılanması, büyük çocukta, kardeşine, hatta anne-babasına karşı olumsuz duygular yaratabilir. Burada, çok kere birinci çocuğun eğitimi sırasında anne-babanın çocuk yetiştirme konusundaki bilgilerinin yetersizliği, bu konudaki deneyimsizlikleri rol oynamaktadır. İkinci ve daha sonraki çocuklarda, ana-baba hem olgunlaşmış hem de bilgi ve beceri sahibi olmuşlardır. Bu açıdan çocuklarına olan yaklaşımlarında hoşgörülü olmaları daha kolaydır. Ancak ilk çocuk açısından bunu değerlendirmek çok güç olduğu için, kendisine karşı haksızlık yapıldığını düşünen çocuk, kardeşine karşı düşmanlık, anne-babaya karşı da kırgınlık duyabilir.

Sevgide Farklılık: Kardeşler arasında olumsuz duyguların pekişmesine ne-

Zarar verebilir endişesiyle kardeşinden uzak tutulan çocuk, hem kardeşine hem de annesine öfke ve kırgınlık duyabilir.

bu faaliyetler, büyük çocuğun da zamanının çoğunu kardeşi ve annesi ile bir arada geçirmesine fırsat verir. Böylece çocuk, hem kardeşini yakından tanıma olanağını bulacak hem de annesinden

den olan bir başka konu da anne-babanın çocuklarına karşı gösterdikleri sevgide farklılık olmasıdır. Aileye gelen her çocuk bir diğerinden farklı olduğu gibi, çocuklarımıza duyduğumuz sevgide de az çok farklılıklar bulunması bir ölçüde doğal karşılanabilir. Ancak bunun çok belirgin bir biçimde ifadesi, çocukların birbirlerine karşı olan duygularını etkiler.

Ana-baba, ayırıcı ve yanlı davrandıkları sürece, kardeşler arasında gerçek bir sevgi hiçbir zaman kurulamaz.

Örneğin, erkek çocuk bekleyen bir anne-baba, doğan bebeğin kız oluşu ile kırıklık duyabilirler. Bu çocuğun hemen arkasından doğan erkek çocuk ise evdeki tüm ilgi ve sevginin merkezi olmakla kalmaz, kız çocuğun zaten pek güçlü olmayan ailedeki yerinin sarsılmasına da neden olabilir. Bu ise, büyük çocuğun kendi yerini alan küçük çocuğa karşı düşmanlık duyguları beslemesi ile sonuçlanabilir. Çocuklarımızın biri çok güzel, diğeri çirkin; biri çok sakin, diğeri aşırı hareketli veya yaramaz olabilir. Çocuklarımızın birinde mevcut olan herhangi bir kusur veya sakatlık, onu daha çok sevmemize veya sevgimizin azalmasına neden olabilir. Bazı ailelerde ise çocuklar anne-baba arasında adeta pay edilmişlerdir. Baba kızına sahip çıkarken, anne oğlunu benimser ya da tersi olur.

Büyüklerin bu ayırıcı, yanlı tutumları yüzünden,

kardeşler arasındaki gerçek sevgi ve yakınlık, paylaşma duygusu, belki de hiçbir zaman kurulamayacaktır.

Kıyaslamak: Her insanın kişilik özellikleri, zekâ ve yetenekleri, gelişim özellikleri bir diğerinkinden farklıdır. Bu farklılık kardeşler için de geçerlidir. Bu açıdan onları birbirleri ile kıyaslamak, bu kıyaslamalarda sürekli başarısız olan yönlerini vurgulamak, kardeşlerin birbirlerine yakınlaşmalarını büyük ölçüde engelleyebilir.

Ailenin mutluluğu, sulh ve sükûnu, kardeşler arasındaki sevgi ve iyi ilişkilerle çok yakından ilgilidir. Aksi halde, evdeki yaşamın anne-baba ve çocuklar için çekilmez bir hal alması işten bile değildir.

YENİ BİR KARDEŞİN DOĞUŞUNDAN HEMEN SONRA BİR EĞİTİM KURUMUNA GÖNDERİLMEK, BÜYÜK ÇOCUĞU NASIL ETKİLER?

Yeni bir kardeşin aileye gelişi ile çocuğun anaokulu veya ilkokula gönderilişinin de aynı zamanlara rastlaması, çocuğun artık istenmediği,

sevilmediği, bu nedenle de kendisinden kurtulmak için okula gönderildiğini düşünmesine neden olabilir. Çocuk eğer herhangi bir eğitim-öğretim kurumuna gönderilecekse, bunun bebeğin dünyaya gelmesinden bir süre önce ya da bebek doğup, büyük çocuk tarafından evdeki varlığına uyum gösterilmeye başladıktan sonra yapılması daha uygun olur. Alınan tüm önlemlere rağmen, kardeşi doğduktan bir süre sonra okula gitmek istemeyen, okulda öğretilen şeylere ilgi göstermekte güçlük çeken, hatta altını ıslatan veya parmak emme, tırnak yeme gibi yanlı davranışlar geliştiren çocukların sayısı hiç de az değildir.

Yeni bir kardeşin doğuşu, anne-babanın büyük çocuğa gösterdikleri ilginin azaltılmasını gerektiren bir durum değildir. Aksine, bu dönemde yetişkinlerin tutum ve davranışlarına karşı son derece duyarlı olan çocuğun, daha fazla ilgiye ve sevgiye ihtiyacı vardır. Bunun yolu da küçük çocuk ile ilişkili tüm faaliyetlere büyük kardeşin de katılmasını sağlayabilmek, onu soyutlamamaktır.



Okul Öncesi Çocuklarının Dil Gelişimi

Yrd. Doç. Dr. Ümit DAVASLIGİL

İÜ. Edebiyat. Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

Çocukla yetişkin arasındaki iletişim, çocuğun sadece dil ve zekâ açısından gelişimini sağlamakla kalmaz, çocuğun gelişmekte olan egosunu da güçlendirerek kendine güvenen, atılımlardan çekinmeyen, duygusal yönden sağlıklı ve bunların da ötesinde, öğrenmeye karşı güdüsü artmış bir birey olarak yetişmesini de sağlar.



İkinci koşul, algı ve harekete dayalı olgunlaşmanın gerçekleşmesidir. Özellikle işitme becerileri yavaş gelişen çocuklarda, bunun önemi belirgin olarak ortaya çıkar. Görme algısı, işitme algısı kadar önemli olmasa da farklı yüz ifadelerinin ayrıştırılması için yararlıdır. Konuşmayı öğrenirken dudak hareketlerinden yararlanmaları nedeniyle, özellikle işitme engelliler açısından görme algısının önemi artar.

Konuşmaya hazır oluş, istemli kas denetiminin belirli bir düzen içinde gelişmesini de gerektirir. Bu da sinir liflerinin yağ tabakasıyla kaplanmasına bağlıdır. Bunun gecikmesi, konuşma için gerekli kasların denetimini de engeller.

Üçüncü koşul, bireyler-arası etkileşimle ilgilidir. Sözel becerilerin gelişmesi için yeterli bireylerarası ilişkiler gerekli olduğu kadar, bu ilişkilerin duygusal yönden de olumlu olarak desteklenmesi gerekir. Yani çocuğun anne-babasının ve çevresindeki diğer yetişkinlerin onunla sadece sözel ilişkiye girmeleri

Cocuğun kazanacağı en karmaşık beceriler arasında yer alan dil, çocuğun yaşamındaki işlevi açısından da büyük öneme sahiptir. Çünkü zekâ, sosyal ve duygusal gelişimdeki aksamalar dil gelişimini engelleyeceği gibi, dilin sağlıklı bir gelişim göstermemesi de gelişimin diğer yüzlerini olumsuz yönde etkileyecektir. Birey açısından bu denli önemli olan dilin engellenmeden gelişim göstermesi ve çocuğun konuşmaya hazırlıklı hale gelmesi için bazı koşullar gereklidir.

Birinci ve en önemli koşul, yeterli zekâ düzeyine sahip olmaktır. Bu alanda yetersizliğin görülmesi halinde, dil gelişimi ve konuşmada da bazı aksaklıklar ortaya çıkar. Örneğin zekâ bölümü 50 olan bir çocuk, ana dilinin temel kurallarının kazanımını, ancak 12 yaşına kadar tamamlar. Bu zekâ düzeyinin altında kalanların dil kazanımları ise tümüyle gerçekleşmez. Bunlar, ancak bazı sözcük ve sözcük öbeklerini uygun olarak kullanabilir.

ve gereksinmelerini karşılamaları yeterli değildir; aynı zamanda aralarında sağlıklı duygusal etkileşimin de olması gerekir.

Dördüncü ve sonuncu önemli koşul ise çocuğun ilk iletişim atılımlarının ödüllendirilmesidir. Anne-babanın bebeğin konuşma öncesi çıkardığı seslere tepkide bulunmaları ve memnuniyetlerini ifade etmeleri, çocuğun sağlıklı dil ve konuşma gelişiminin gerçekleşmesi açısından yararlıdır.¹

Sesli uyarıcıları çok olan bir çevrede yetişen bebek, daha çok seslendirme faaliyetinde bulunacak ve çeşitli sesler çıkaracaktır.

Bu koşulların sağlandığı bir ortamda büyüyen normal bir çocuğun dil gelişimine göz attığımızda, şöyle bir durumla karşılaşırız:

Çoğunlukla, iki yıl boyunca bebekler dili anlamlı bir şekilde kullanamazlar. Bu süre zarfında yoğun bir seslendirme faaliyetine girerler. Bebekler daha ileriki yaşamlarında, yani konuşurken çıkaracakları ses türlerinden daha fazlasını bu devrede çıkarırlar. Yetişkinler bu sesleri taklit etmede başarısız kalırlar.

İLK ALTI AYDA DİL GELİŞİMİ

Hangi milletten olursa olsun, dünyadaki tüm bebekler, özellikle ilk altı ay süresince aynı sesleri çıkarırlar, altı aydan sonra ise çevrelerinde duydukları anadilleri-



nin etkisiyle seslendirmelerinde yavaş yavaş farklılaşma göstermeye başlarlar. İşitme engelli bebeklerin bile ilk aylarda seslendirme etkinliğinde bulunmaları, bu davranışın doğuştan biyolojik olarak belirlenmiş olma olasılığını kuvvetle ima eder.

Bebeğin bir yaşından önceki dil gelişimi incelendiğinde, birinci ay süresince seslendirmelere pek sık rastlanmadığı görülür. Bu süreçte, sızıldanmalara oranla daha fazla ağlamalar, seslendirmelere oranla ise daha fazla sızıldanmalar görülür.²

Bebeğin doğumdaki ilk feryadının konuşma gelişiminin başlangıcı kabul edilmesinin birkaç nedeni vardır. Bebek ağlamayla gereksin-

melerini duyurmaya çalışarak, onu bir tür iletişim aracı olarak kullanır. Ayrıca bebek ağlarken birçok değişik ses çıkarır. Bunlar sonradan giderek konuşmada kullanılacak seslerin temelini oluşturur. Diğer taraftan normal ağlayan bebek, kas gelişimi ve eşgüdümlü davranma açısından gerekli bazı alıştırmaları da yapmış olur.³ Kısa ve derin soluk alışlar, daha uzayan soluk verişler, konuşmanın temelini oluşturur. Bebek, ağlama esnasında, seslerin çıkarılması için gerekli dudak, çene ve dil hareketlerini tekrarlama olanağını bulur; ses ve solunumunu düzenleme becerisini geliştirir. Ancak bu devrede bebeği devamlı ağlatmak da



doğru değildir. Çünkü devamlı ağlayan bebek, belirli bazı sesleri çıkarır ama diğerlerini geliştirme olanağını bulamaz.⁴

12. haftada ise, ilk zamanlara oranla daha az ağlama görülür. Bu devrede bebeklerin çoğunluğu kumru gibi sesler çıkarır. Bunlar, bebeğin genellikle rahat ve memnun olduğu zaman çıkardığı sesli harf serileridir. Zamanla sesli harf seslendirmeleri arasına sessizler de karışır. Tüm seslendirmeler, yetişkin dilindeki seslerden çok farklıdır.

Beşinci - altıncı aylarda kumru gibi ses çıkarma, tek heceli anlamsız sözcüklere dönüşür. Bebek artık seslendirmelerini, dikkat çekmek, isteklerini açığa vurmak ya da karşı olduğunu belirtmek üzere kullanmaya başlar. Yani bu ilkel dilini, hem kendini ifade etmek hem de diğerlerinin davranışını değiştirmek üzere kullanır.⁴

Anne-babaların bebeğin seslendirmelerine karşı tepkileri, bebeğin seslendirme faaliyetini sürdürüp sürdürmesinde etkili olur. İlk aylarda bebek, seslendirmelerin büyük kısmını yalnızken sürdürür ve bu seslendirmeler, biri dikkatini çekince kaybolur. Bebek seslendirmede bulunurken birden yanına koşup, onun konuşmaya hazırlık provalarını kesmemek gerekir. Ancak bu, hiçbir zaman yetişkinlerin bebeklerle konuşmamaları anlamına alınmamalıdır. Tam tersine, bebeğin seslendirmeleri kesilince, yetişkin benzer sesler çıkararak çocuğun bu faaliyetini sürdürmesi için uyarıcı rolü oynamalıdır. Sesli uyarıcıları bol çevrede, bebek daha fazla seslendirme faali-

yetinde bulunacak ve daha çeşitli sesler çıkaracaktır.

Bu devrede bebeklerin biberonla beslenme türleri de ileride konuşma bozuklukları açısından önem taşır. Genizden konuşanlar incelendiğinde, bunların çoğunluğunun sütleri çok yavaş emdikleri, bu nedenle de annelerin, biberonun deliğini genişlettikleri belirlenmiştir. Sabırsız annelerin bu davranışı doğru değildir. Çünkü bebek, boğulmamak için dilinin arka kısmını yükseltir, konuşmaya başlayınca da dilin bu yükselmiş duruşunu devam ettirirse, genizden konuşmaya yol açacak önemli nedenlerden biri oluşmuş olur. Bu bebekler, normal emme deneyimine de sahip olamazlar.

Sabırsız anneler dikkat: Biberonla beslenen çocuğunuzun genizden konuşmasını istemiyorsanız, çok gerekmiyorsa, biberonun deliğini genişletmeyin.

Oysa emme, çocuğu konuşmaya hazırlayan bir faaliyetdir. Çünkü, bebek emerken sadece dudaklarını kullanmaz. Dilin ucu da öne ve yukarıya doğru hareket eder. Bebeğin, birçok sesin çıkarılmasına temel oluşturacak olan bu koordinasyonu öğrenmesi gerekmektedir. Ancak yanlış beslenme şekli nedeniyle, bazı bebekler bunu öğrenme şansına sahip olamazlar.²

ALTINCI AYDAN BİR YAŞINA KADAR DİL GELİŞİMİ

Altıncı aydan itibaren bebeğe bir ses verildiğinde, o da bir sesle tepkide bulunur. Bu devrede bebek, kendi başına kaldığı zaman, seslendirme faaliyetine devam eder. Artık başkalarının yanında da bu faaliyeti sürdürmekten hoşlanır. Kendi çıkardığı sesleri dinlediği gibi, karşındakini de dinlemeye başlar. İşte bu, toplumsallaşmış seslendirmedir.

Sekizinci ayda, bebeğin sesli ifadeleri duygularını açığa vurur. Böylece bebeğin seslendirmelerinden; soru, emir, hayret izlenimleri alınabilir.

Onuncu ayda, işittiği sesleri taklit etmek ister gibi görünür, ancak bu taklitler pek başarılı değildir. Bu devrede değişik uyumlar yaparak, sözcükler arasındaki ayrılıkları fark etmeye başladığını gösterir.

Çocuk ilk anlamlı sözcüğünü, genellikle bir yaş dolayında söyler ve bu ilk sözcüklere, jestler eşlik eder. İlk sözcüklerin anlaşılması, çoğu zaman kolay olmaz. Çünkü bu yaştaki bebek, bir fikri ifade edebilmek için, çoğunlukla yeni ses birleşimleri kullanır ve bunları birbiri ardınca sıralar. Bu sözcüklerin anlaşılmalari zor olmalarına karşın, içerikleri duygusal yönden epeyce yüküdür. Bu devrede, çocuk, tek bir sözcükle tüm bir cümlenin anlamını iletebilmektedir. İşte bu tek sözcüklü cümleler, konuşmaya yeni başlayanlarda yaygın olarak görülür.



BİR YAŞINDAN SONRA DİL GELİŞİMİ

On sekizinci ay dolayında, çocukların sözcük bilgisi artmaya başlar. Bu sözcükler hem tek sözcüklü cümleler olarak kullanılırlar hem de nesnelere isimlendirilmesinde genel bir anlam ifade ederler. Örneğin, çocuk ete, ekmeğe, bisküviye ve hatta köpeğin yaladığı kemiğe aynı adı verebilir: "Mama" gibi. Bebeğin bildiği sözcüklerle genelleme yapmasının nedeni, az sayıda sözcük bilgisine sahip olmasıdır. Çocuk zamanla nesnelere arasındaki ayrılıklardan haberdar oldukça, bu farkı belirtecek yeni bir terim arayacaktır. İşte burada yetişkinlere büyük görevler düşmektedir. Yetişkinler çocuklarına bir nesnenin adını öğretmek istiyorlarsa, o nesnenin niteliklerini somut örneklerle göstermeli, tanımını yapmalı ve benzerlerinden ne bakımdan ayrılık gösterdiğine, çocuklarının dikkatini çekmelidirler.

Çocuklar iki yaşına gelince, iki sözcüklü cümleler kurmaya başlarlar. Bu devredeki ilginç gerçeklerden biri de çocukların bazı sözcükleri söylemeden atlamalarıdır. Bu atlama olayını rastgele yapmazlar, cümlenin anlamı için önemli olmayan takıları ya da bazı sözcükleri atarlar. Bunların yerine, cümlenin anlamını ifade etmek için gerekli gördükleri sözcükleri muhafaza ederler. Hatta çocuklar, anne-babalarının konuşmasını taklit ederken bile, bu atlamaları yaparlar. Bu kısaltılmış ifadeleri nedeniyle ilk konuşmaları anlamca çok açık değildir. Bu yaşta sözcük bilgisi 200'e kadar varan çocuklar vardır. Bunlar artık çevrelerindeki hemen her şeyi isimlendirebilirler.

Üç yaşına doğru ise, çocuğun kelime hazinesi zenginleşmeye devam ettiği gibi, ifadeleri de iletişimsel bir amaç güder. Artık anlamsız sözcüklere, seslendirmelere rastlanmaz. Anlaşılmadığı zaman, çocukta kırıklık meydana gelir. Cümleleri en az iki

sözcükten oluşur; çoğu zaman üç ve hatta beş sözcüklüdür. İfadelerinde, çocuklara özgü gramer egemendir. Çok ender olarak, konuşması yetişkininkine benzer. Üç yaşına gelen çocuğun sözcük bilgisi, aşağı yukarı bin dolayındadır. İfadelerinin hemen hemen % 80'i yabancılar tarafından da anlaşılabilir. Yanlışları hâlâ devam etmesine karşın, ifadeleri gramer açısından incelendiğinde, yetişkinin günlük konuşmasındaki gibidir.

Dört yaş çocuğu ise karmaşık ifade şekillerini kazanmaya devam etse de gramerin temel kurallarına artık iyice egemendir.⁴

Üçüncü ve dördüncü yaşlar, dil gelişimi açısından özellikle önemli yıllardır. Çünkü konuşma bozukluklarının çoğunluğunun bu yaşlarda başladığı ileri sürülmektedir. Gerçekten de sözcükleri doğru olarak seslendirememeye, bu yaşlarda yerleşir; kekeleme, bu yaşlarda başlar.

**Yetişkin,
çocuğuna
bir nesnenin adını
öğretecekse,
onun niteliklerini
örneklerle
göstermeli,
tanımını yapmalı,
benzerlerinden
ayrıldığı yönleri
dikkat çekmelidir.**

Üç yaş çocuğunun öğreneceği çok şeyler vardır. Artık sözcükler dünyasının, bu yaş çocuğu için geniş ölçüde önem kazandığı görülür. Bu yaş çocuğu, dil aracılığıyla duygularını ifade edebilir, çevresindekileri idare edebilir

ve gereksinimlerini karşılayabilir. Geçmiş ve gelecek zamandan haberdar olmaya başlayan çocuğun, yeni fiil şekillerini de öğrenmesi gerekir. Üç-dört yaşlarındaki çocuk, aynı zamanda, akıcı bir şekilde konuşmayı da öğrenmek isteyecektir. Bu dönemde, çocuğa yaşının düzeyinde iyi modeller vermek çok önemlidir. Çocuk, anne ve babasını birçok yönden taklit ederken, onların akıcı bir şekilde konuşmalarını da taklit etmeyi deneyecektir. İşte bu akıcılığı taklit ederken, çocuğun, kekeleme sorunu ortaya çıkabilir. Bu yaşlarda, çocuk, konuşmalarında henüz yetişkin düzeyinde bir akıcılığı gerçekleştiremez.

yaptığında da hemen konuşmasını keserek müdahalede bulunurlar. Bu durumda, çocukta, konuşurken kendine olan güven eksikliğinden kaynaklanan, tereddüt etme baş gösterebilir. Böylece, zamansız zorlama sonucunda, çocuk kekelemeye başlayabilir. Oysa, çocuğun tüm gelişiminin olduğu gibi, dil gelişiminin de sıhhatli bir şekilde gerçekleşebilmesi için özgürlüğünün kısıtlanmadığı, şefkatin egemen olduğu, hoşgörülü bir aile çevresine gereksinimi vardır.

Yukarıda anlatılanlardan; "Yetişkin, çocuğunun bir yanlısını görürse, hiçbir tepkide bulunmamalıdır," anlamı çıkarılmamalıdır. Çocuk

Konuşmayı geciktirebilen başka bir faktör de anne-babanın çocuğa olan aşırı düşkünlüğüdür. Bu tür çevrede, çocuğa yeterince konuşma fırsatı verilmez. Çocuk daha isteğini sözle ifade etmeden, ihtiyacı yetişkin tarafından farkedilir ve anında karşılanır. Bu şartlar altında, çocuk konuşmak için bir gereksinim duymaz. Böyle bir ortamda yetişen çocuk, üç-dört yaşlarına geldiği halde, daha hâlâ konuşamayabilir.

Yine konuşmayı geciktiren bir başka faktör de anne-babanın çocuğa olan ilgisizliğidir. Yakın çevresindeki kişilerin çocukla yeterince konuşmamaları; ona masal, öykü, kitap okumamaları sonucunda, çocuk sözel uyanıcı bakımdan yetersiz bir çevrede yaşamak zorunda kalır. Bu durumda dil gelişimi açısından yaşlılarından daha geri kalacaktır. Bu arada yetişkinlerin "Sen daha küçüksün, büyüklerin lâfına karışma." gibi çıkışları da çocuğun konuşma şevkini kıracaktır.²

İLETİŞİM ŞEKİLLERİ

Aslında, çocuklarla sadece konuşmak yeterli değildir. Nasıl konuşulacağına da bilinmesi gerekir. Özellikle birbuçuk-üç yaş arasındaki çocukların her yönden gelişmelerini destekleyici, yetişkinlerin benimseyeceği iletişim şekilleri vardır.

Bu iletişim şekillerinden biricisi, çocuğun konuşmalarına yetişkinler tarafından sözel tepkilerin yapılmasıdır. Bu tür tepkiler, çocuk açısından çok önemlidir; çünkü çocuk, konuşmalarına yanıt aldıça, kendine olan güveni artacak, daha fazla atılımda bulunmak için teşvik edilmiş olacaktır.

**Yetişkin,
çocuğun konuşması sırasında,
her zaman müdahaleci olmamalıdır.
Yanlış ifadenin doğrusu,
konuşma bittikten sonra
ve eleştiride bulunmaksızın
tekrarlanmalıdır ki,
çocuk
doğru konuşmayı,
doğru modeller işiterek öğrensin.**

Burada, yeterli sözcük bilgisine sahip olamama sorunu ortaya çıkar. Bu nedenle, bu yaş çocuğu, uygun sözcüğü bulabilmek için konuşurken zaman zaman duraklayacaktır. Bazı anne ve babalar endişeli bir kişiliğe sahiptirler ve çocuklarının konuşmalarındaki yanlışları hoşgörüle karşılayamazlar. Bu tip yetişkinler, kendi aralarında ya da bizzat çocuklarla uzun, karmaşık cümlelerle konuşmayı âdet edinmişlerdir. Çoğu kez, çocuk daha sözünü bitirmeden, sabırsız davranarak cümleleri onun yerine tamamlar, bir gramer yanlışı

sözünü bitirdikten sonra, yetişkinin, yanlış ifadenin doğrusunu, hiçbir eleştiride bulunmadan tekrarlaması çok yerinde bir davranıştır. Böylece çocuk, doğru modeller işiterek düzgün konuşmayı öğrenecektir.

Bu arada konuşmayı geciktiren faktörlere de değinmek gerekir: Dilin, sürekli münakaşa etme aracı olarak kullanıldığı bir ortamda yetişen çocuklar, konuşmaya karşı olumsuz bir tutum içine girebilir ve konuşma isteğinde bulunmayabilirler. Bu durumda konuşma gecikebilir.

Yetişkinin dikkatle üzerinde durması gereken bir başka iletişim türü de çocuğun mesajının anlamını tahmin etme yoluna gitmedir. Çocuğun sözel ya da sözel olmayan iletişiminin anlaşılması çoğu kez kolay olmadığı için, nasıl tepkide bulunulacağını kesin olarak kestirmek mümkün değildir. İşte bu soruna çözüm getirmek için annenin, çocuğunun iletişim istediği mesajı kendi ifadesiyle yineleyerek, doğru anlayıp anlamadığını denetlemesi gerekir. Örneğin, "Biraz su mu istiyorsun? Onu ıslatacağın değil mi?" gibi. Bu tür yorum ve açıklamalar, çocuğun sonraki iletişimlerinde kendini daha açıkça ifade etmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, yetişkinlerden gelen bu tür tepkiler, çocuklara kendi eylemlerinin başkalarının üzerinde etkisi olduğunu hissetme açısından yardımcı olabilecek, bunun sonucunda da çocuklar, kendi güçlerinden haberdar olabilecekler ve kendilerine olan güvenleri artacaktır.

Çocuğun, keşfetme ve aktif öğrenme isteğini az bastırması ve cesaretinin kırılmaması için, yasaklanan davranışın nedeni açıklanmalı, yerine olumlu bir davranış önerilmelidir.

Üçüncü bir iletişim şekli olarak üzerinde durulması gereken nokta ise yetişkinin, duruma göre tepki türlerini ayarlamasıdır. Çocukların kendiliğinden olan iletişimlerini başlıca üç sınıfa ayırılır:



1- İstek bildiren iletişim-leri ("Kaldır." gibi), 2- Bilgi aktaran iletişimleri ("Bak çuh çuh gidiyor." gibi), 3- Öğrenmeye ilişkin iletişimleri ("Bu ne?" gibi).

Çocuğun spontane (kendiliğinden) konuşmalarının üçte birini, onun istek bildiren iletişimleri oluşturur. Eğer kabul edilebilecek gibiyse, çocuğun bu tür iletişimlerine yetişkinin tepkisi yukarıda verildiği gibi yorumlayıcı nitelikte olmalı ve çocuğa, amaçladığı hedeflere ulaşması için yardımcı olunmalıdır. Böylece çocuk, amaçlı etkinliklere girebilmek için gereksinim duyduğu güven duygusunu geliştirebilir.

Çocuğun bazı isteklerinin şu ya da bu nedenle yerine getirilemeyeceği durumlar da vardır. Bu nedenle, ara sıra çocuğa reddedici tepkilerde bulunulması gerekebilir. İşte bu durumlarda izlenecek yol, çocuğun isteğinin yerine geçecek başka olumlu bir şey önerme biçiminde olmalıdır. Gazoz yerine meyve suyu,

bıçak yerine çocuk makası önermek gibi.

Çocukların spontane konuşmalarının bir başka üçte birlik bölümünü de onların bilgi aktarıcı iletişimlerini oluşturur. Küçük çocukların bu tür iletişimlerinin büyük bir bölümü, kendi eylemlerine ilişkindir. Sürekli olarak kendi deneyim ve gözlemlerini yetişkinlerle paylaşmak isterler. İstek bildirimlerinde olduğu gibi, bu tür iletişimlerde de yetişkinin tepkisi yorumlayıcı biçimde olmalıdır. Çocuk, yapması doğru olmayan bir eylemi yaptığını bildirdiği durumlarda ise yetişkinlerce, bunun yerine geçecek olumlu bir şey önerilerek, dikkat başka yöne çekilmelidir. Bu tür tepkiler, çocuğun kendi başına dünyayı keşfetmesini sürdürmesi ve kendine olan güveninin artması için yararlıdır. Aynı zamanda, basit sözcük ve ifadeler kullanarak, yasaklamanın nedeni açıklanmalıdır. Bunun gibi, nedenleri belirtilerek verilen öğütler, çocu-

ğun, davranışlarının sonuçlarını anlayabilmesine yardımcı olur. Böylece çocuk kendini denetleyerek yasaklama ve öğütlerin yinelenmesine meydan vermez. Bunun sonucunda da yetişkinin baskısını ve kendi güçsüzlüğünü daha az duyar.

Yetişkinlerin, yukarıda verilen tepki türlerinin dışında izleyecekleri bir başka yol da yönlendirici ve denetleyici iletişim türleridir. Denetleyici konuşmalar: Olumlu denetimler, "Haydi, çamaşır yıkayalım."; olumsuz denetimler, "Kırlacak, onu masaya koyalım." ve redler, "Şimdi değil." şeklinde üç tür olabilir. Olumsuz denetimler ve redlerin, çocuğun etkin olarak öğrenmesini engelleme, atılımlarını kısıtlama gibi olumsuz etkilere sahip olabileceklerini de akıldan çıkarmamak gerekir. İşte bu nedenle, çocukların keşfetme isteklerini kuvvetlendirmek için, bu tür denetleyici konuşmaların elden geldiğince az sayıda yinelenmesine çalışılmalıdır. Bunun gerçekleşmesi için de çevredeki tehlikeli ve kolay kırılacak nesnelere kaldırılarak, küçük yaş çocuğunun (iki yaş gibi) görüş alanının dışında tutulmalı ve böylece çocuğun kısıtlanmadan rahat hareket edeceği bir alanın sağlanmasına çalışılmalıdır. Bu tür önlemlerin yanında yukarıda belirtildiği gibi, yasaklanan davranışların nedenlerinin açıklanması ve yerine geçecek olumlu bir davranışın önerilmesi, çocukların kendi içlerinden doğan keşfetme ve aktif öğrenme isteklerini daha az bastırması ve daha az cesaret kırıcı olması bakımından yararlıdır.

Çocuklarla olan sözel etkileşimde izlenecek bir başka önemli yol da çocuğun ilgi

duyduğu zaman yetişkinin öğretime geçmesidir. Tepkisel öğretim adıyla anılan bu tür öğretimde, çocuğun konuşmalarına yapılan bir seri tepki içine, öğretici bir unsur eklenir. Örneğin, eğer çocuk meyve suyu ister ve yetişkin de bu isteğe, yorumun arkasından bir açıklama ya da öğretici bir unsur ekleyerek karşılıklıta bulunursa, bu bir tepkisel öğretimdir. "Meyve suyu mu istiyorsun? Al biraz var. Fincana koyalım. Bak bu sarı bir fincan." gibi.

Buna karşıt olarak, yetişkin durup dururken renklere, sayılara ilişkin bir konuşmaya girişirse, buna spontane öğretim denir. Tepkisel öğretim şeklinin benimsenmesinde yarar vardır; çünkü bu tür öğretim, çocuğun kendiliğinden ortaya koyduğu ilgisi doğrultusunda cereyan ettiği için, kendisinin bu bilgiden yararlanma ve ileride bunu kullanma olasılığı artabilecektir. Etkin öğretimin temelinde de tepkisel öğretim yatmaktadır.

Tepkisel öğretimde, yukarıdaki örneğin dışında, yetişkin herhangi bir ifade türü arasına, öğretici bir içerik ekleyebilir. Örneğin yetişkinin, çocuğun oyuncakla ilgili bilgi veren bir ifadesini onaylarken, göstereceği tepki şöyle olabilir: "Doğru, bu taş kamyonu." ya da "Doğru, bu bir kırmızı kamyon." gibi. Burada ifade, yeni sözcükler eklenerek zenginleştirilmiştir. Bu tür öğretim teşvik edilmelidir; çünkü çocukların dikkat ve motivasyonları konuşmaya ilişkin etkileşim üzerine çekilmişken, onların öğretilen şeye ilgi gösterme olasılıkları artacaktır.

Son olarak, söyledikleri anlaşıldığı ve öğüt verme gereği duyulmadığı zaman, ço-

cuğun bilgi veren konuşmalarına karşı benimsenecek bir iletişim şekli de onaylamadır. Onaylama, çocuğun, sürekli atılımlar yapan aktif bir keşfedici olarak kabul edildiğini belirtme açısından önem taşır. Ayrıca, onaylama, çocuğun kendi gözlem ve öğrenme deneyimlerinin geçerli olduğunu anlamasına yardımcı olacaktır. Başlıca üç tür onaylama vardır: a) Egoyu (beni) destekleyici onaylar, "Harika, gerçekten bunu çok iyi başardın."; b) Çocukların bilgi ileten konuşmalarının geçerliliğini onaylama, "Ya, hepsi bitti."; c) Çocukların öğrenmeye ilişkin konuşmalarının doğruluğunu onaylama, "Evet, bu guguklu saat." gibi.⁵

İşte yukarıda sözü edilen bu iletişim türleri, çocuğun sadece dil ve zekâ açısından gelişimini sağlamakla kalmaz, çocuğun gelişmekte olan egosunu da güçlendirerek kendine güvenen, atılımlardan çekinmeyen, duygusal yönden sağlıklı ve bunların da ötesinde, öğrenmeye karşı güdüsü artmış bir birey olarak yetişmesini de sağlar.

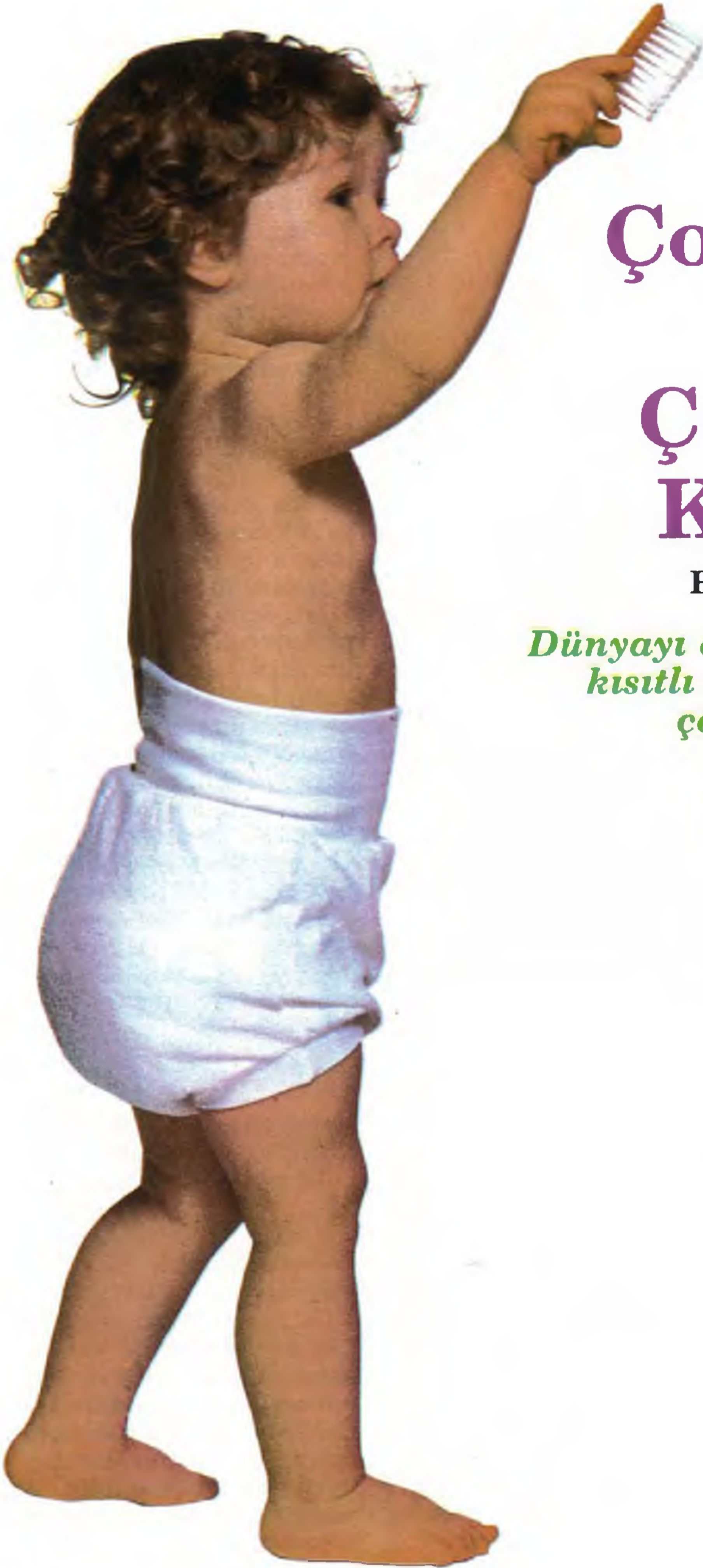
1) Gurney, R. *Language, Brain and Interactive Processes*. London: Edward Arnold,

2) Riper, C.V. *Speech Correction: Principles and Methods*. Cliffs: Prentice Hall,

3) Özsoy, Y. *Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri*. Ankara: Eskişehir İTİA İletişim Bilimleri Fakültesi Yay.,

4) Sprintall, R.C. and N. Spritall. *Educational Psychology. A Developmental Approach*. Second Edition, London: Addison Wesley Publishing Co.,

5) Schachter, Frances Fuchs. *Everyday Mother Talk to Toddlers: Early Intervention*. London: Academic Press,



Çocukların Yürüme Çağındaki Korkuları

Bernice WEISSBOURD

*Dünyayı anlama yeteneğinin
kısıtlı olduğu zamanlarda,
çocuğun, endişelerini
ifade edebileceği
çeşitli yollar vardır.*

Kendine güvenen, hemen her işe doğrudan girişen çocuğunuzun, hiç beklemediğiniz bir anda kimi korkular edinmesi, sizi oldukça şaşırtabilir. Bu korkuların nasıl ortaya çıktığına ve nasıl bir olaydan kaynaklandığına dair herhangi bir belirti bulamadığınızda da durum, sizin için çok daha karmaşık hale gelebilir.

Bu tür olaylar, iki yaşında çocuğu olan birçok ailede yaygın olarak görülür. Bu yaştaki çocuklarda, genellikle güçlü ve ürkütücü korkuların aniden ortaya çıkması, ana-babaların aklını karıştırabilir. Ana-babalar, bu korkuların nedenini anlamaya çalışırken de genellikle kendilerini suçlarlar ve buna hangi davranışlarının neden olduğunu bulmaya çalışırlar.

Büyümenin Bir Sonucu: Aslında bu korkuların ortaya çıkması, çocuğunuzun büyümesinin, dolayısıyla anlama ve kavrama gücünün artmasının bir sonucudur. Böylece çocuğunuz, olaylara daha gerçekçi yaklaşacak ve sorumluluğu artacaktır. Büyümek ne denli heyecan verici olursa olsun, aynı zamanda korkutucudur da. İki yaşındaki bir çocuk, kolayca yaralanabilir ve hâlâ büyük ölçüde size bağımlıdır. Ama, hem size bağımlı olması hem de kendi başına olmak istemesi, kimi korkuları ortaya çıkarabilir.

*Korkuların
çocuğunuz için
ne denli gerçek
olduğunu
bilmeniz,
ona yardımcı
olmanıza
katkıda
bulunacaktır.*



daki çocukların “anlaşılmaz” korkuları olarak adlandırabilirsiniz.

Ama çocuk için, bu korkuların bir nedeni vardır. Dünyayı anlama yeteneğinin kısıtlı olduğu zamanlarda, çocuğun, endişelerini ifade edebileceği çeşitli yollar vardır. Onun ne denli çok şey öğrendiğini ve bu öğrendiklerinin onun için ne denli çok ve karmaşık olabileceğini farkına varabilmenin tek yolu, iki yaşındaki bir çocuğun dilini anlamaya çalışmaktır.

Korkular, çocuğun ani ve düşünmeden yaptığı tüm davranışları kontrol etmeye çalışmasının da bir işaretidir. Hiç kimseyi incitmemesi ve tekme atmaması gerektiği birçok kez yinelenen bir çocuk, bu işi perde arkasında saklanan hayali vahşi bir hayvana devredebilir. Bu yaşlarda,

gerçekle hayal arasında kesin bir ayırım yapılamadığından, odada bir aslan hayal eden çocuk, onun gerçekten odada olduğuna inanabilir.

Çocuğunuza Güven Verin: Çocuklar, biz büyüklerle güvenirlere. Onlara, duyguları ile başa çıkmalarında, gördüklerini ve işittiklerini yorumlamalarında yardımcı olmamızı isterler. Ayrıca hayal ya da gerçek, herhangi bir olumsuzluğa karşı onları koruyacağımızdan ve bunun bizim bir görevimiz olduğundan emin olmak isterler. Onların ne tür bir olay, bir nesne ya da bir varlıktan korktuklarını anlamak pek kolay olmadığından, istedikleri güveneyi vermek de zor bir iş olabilir. Bu nedenle, dikkatli ana-babalar olarak, onların korkularının neler olabileceğine dair tahminlerimize

dayanabiliriz ama gerçek nedeni bulmamız da genellikle pek olası değildir. Ancak, çocuğunuzun yanına giderek, onu, bedensel olarak rahatlatmanızın yanı sıra, çocuğunuzun gördüğünü sandıklarına inanmış görünüp bununla ilgili kimi sözler söyleyebilirsiniz. Örneğin; "Hadi, perdenin arkasında ne olduğuna bir bakalım," diyebilirsiniz. Eğer orada kötü bir yaratık olduğuna inanıyorsa, oraya gitmekte tereddüt edecektir. O zaman, çocuğunuzun elinden tutup, perdenin arkasına birlikte bakabilirsiniz. Ya da kendiniz yavaşça gidip, ona orada bir şey olmadığını gösterebilirsiniz. Ama onu, hiçbir zaman, orada bir yaratık olduğunu düşündüğünden dolayı ayıplamamalı ve utandırmamalısınız.

Çocuklar, hayal ya da gerçek, herhangi bir olumsuzluğa karşı onları koruyacağımızdan emin olmak isterler.

Korkular, büyümenin normal bir sonucudur. Her ne kadar, çocukluğunuzdaki korkuları hatırladığınızda gülüyor dahi olsanız, kimilerinin hâlâ var olduğunun farkındasınızdır. Yetişkin biri olarak, aklınız, size korkuların saçma olduğunu söylese bile, hâlâ içinizde bir korku duyabilirsiniz ve bu, gerçek bir korku duygusudur. Kor-



kuların, çocuğunuz için nedeni gerçek olduğunu bilmeniz, bu tür korkular arasında kısıtlı bir anlayışla sıkışıp kalmış olan çocuğunuza yardımcı olmanıza katkıda bulunacaktır. Böylece, çocuğunuza, onu endişe duyduğu durumlara itmeden, sanki korkular yokmuş gibi dav-

ranmadan ve onunla korktuğu için alay etmeden yardımcı olabilirsiniz. Sabır ve yumuşak davranma; sizin, çocuğunuza yardım etme konusunda oldukça fazla yol almanızı ve sonunda, ona korkularını yenmenin gururunu ve güvenini tattırmanızı sağlayacaktır.

Kötü Rüyalar

*Büyümenin bir parçası olan çocukluk korkuları,
çocukluk çağı ile birlikte yiter.*

OLAY

"Oğlum henüz üç yaşında bile değildi. Ama korkunç canavarlar, onu almak için ortaya çıkmışlardı bile. Tüm şeytani niyetleri ile onun karanlık odasında, elbise dolabının arkasından çıkıp, ağır ağır yaklaşmaya başladılar. Kafalarından boynuzlar çıkmıştı ve burun deliklerinden alevler fışkırtıyordu. Oğlum koşuyor, koşuyor, ancak canavarlar da giderek yaklaşıyorlardı.

İşte, tam o anda, oğlumun attığı korkunç çığlıkla, karım ve ben başucuna geldik ve onu, yatağın içinde oturmuş, hıçkırma hıçkırma ağlarken bulduk. Gölgeleri göstererek, onu kâbuslar dünyasının tehdit edici yüzü ile ilk kez karşı karşıya bırakan ve fantezilerle gerçekler karışımı bir şeyler anlatmaya çabalıyordu.

Oğlum şimdi 17 yaşında ve uzun yıllardan beri gece lambasına gereksinim duymuyor. Onu, artık canavarların gittiğine ikna etmemiz gereken durumlar da ortadan kalktı. Ancak, hâlâ ne zaman sabaha karşı 5.00 ya da dolayında oda lambasını açık bulsam ya da kahvaltıda yüzünde hafifçe mahçup ve solgun bir ifade görsem, yine bir gece önce kötü saatler yaşadığını anlarım."

Tufts Üniversitesi Psikiyatristi Ernest Hartmann'a göre (ki bu psikiyatrist, mesleki kariyeri süresince kâbuslar üzerinde araştırma yapmıştır); rahatsız edici rüyalar, hemen herkeste yılda pek çok kez ortaya çıkar, çocuklukta ise daha sık görülürler. Sürekli olarak ve rahatsız edici bir şekilde ortaya çıkmadıkları sürece, bu küçük korkunç piyesler, uzun süren zararlı etkilerde bulunmadıkları gibi; kahvaltı sofrası sohbetlerini neşelendiren espri kaynağı bile olabilirler. Yine de

ana-babalara göre kâbuslar, üzücü ve sıkça da esrarlı olmaya devam ediyor ve çocuklar için aşırı derecede ürkitücü olmaları da doğaldır. Bu konuda çalışan araştırmacılar dışında, kâbuslara, hiç kimse merak ve heves duymasa gerek.

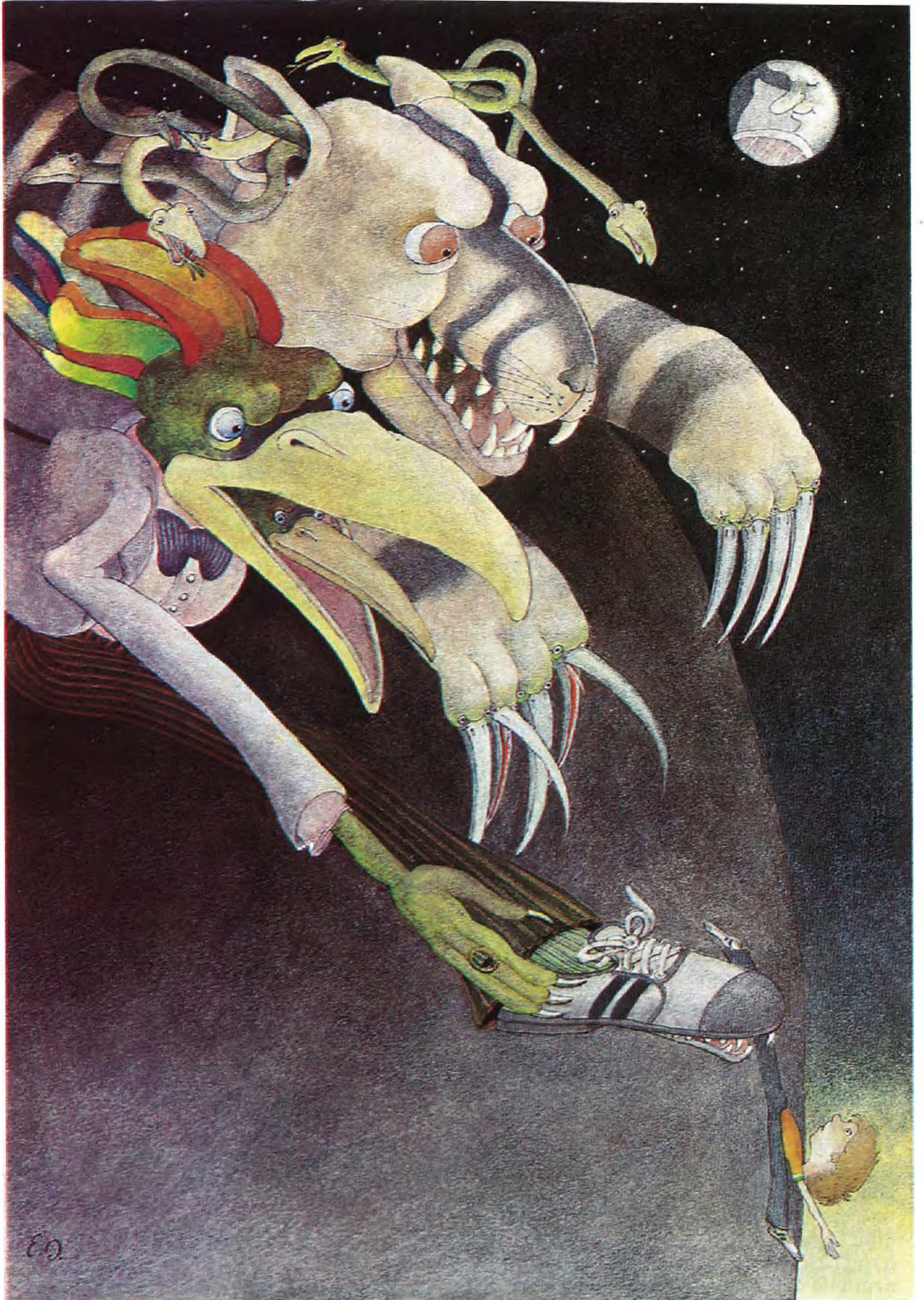
İyi ve kötü, rüyâlar konusunda araştırma yapmak, geçtiğimiz birkaç 10 yıldan beri, giderek artan bir ilgi konusu oldu. Çocukların gördüğü kâbusları anlamak için öncelikle, tüm rüyaların içeriğini anlamak zorundayız. Za-

EDWIN KIESTER, Jr.

ten, bu ilgi nedeni ile de bugün, artık pek çok şey biliniyor. Ancak araştırmacılar, hâlâ, gecenin bu garip hayallerinin gerçekte ne olduğu konusunda görüş birliğine varamıyorlar. Sigmund Freud, rüyaları, bilinç altına uzanan görkemli bir yol, insan ruhunun, karanlıkla ve gün boyu bastırılan ilkel dürtülerle mücadele ettiği olağanüstü zamanlar olarak nitelendiriyor. (Freud, kâbus görme konusunda oldukça karamsardı.)

Son dönem revizyonistleri, Freud'un görüşlerini pek benimsemiyorlar. Dr. J. Allan Hobson ve Harvard'dan Robert Mc Carley, rüyaların, sadece beynin ileri merkezlerinin, daha düşük düzeyli beyin tarafından, uyku sırasında gönderilen rastgele sinirsel uyanılardan anlam çıkarma çabası olduğunu ileri sürüyorlar. Nobel ödüllü Francis Crick, rüyaları, zihnin günün olaylarına pencere açma şekli olarak değerlendiriyor ve bunu yaparken de hafızaya fazla yüklenmemek için önemsiz olayların dikkate alınmadığını söylüyor.

Rüyaların, uykunun özel bir bölümünde yoğunlaştığını biliyoruz. Bu bölüm, hızlı



göz hareketleri REM (HGH) olarak adlandırılmakta ve bu sırada, kapalı göz kapaklarının altında, gözlerin hareket halinde olduğu açıkça görülebilmektedir. HGH ya da İngilizce'de kullanıldığı şekli ile REM uykusu, gece boyunca 4-5 kez, uykunun en derin olduğu REM olmayan (NON-REM) uyku şekli ile yer değiştirir. REM bölümü, sekiz saatlik süre boyunca, giderek daha uzayarak tüm uykunun 90 dakikasını oluşturur. REM bölümünün ne işe yaradığını kesin olarak kimse bilmiyor. Ancak bu, tüm memelilerde kendini göstermektedir. Yeni doğmuş bebeklerin uyku zamanlarının % 60'ını REM uykusu oluşturur ve bu oran, çocukluk çağında azalır, ergenlik çağında % 25'e iner.

*Freud,
rüyaları,
bilinç altına
uzanan
görkemli
bir yol
olarak
nitelendiriyor.*

Araştırmacıların iddialarına göre, rüya görmediklerine dair yemin edenler de dahil olmak üzere, rüyalar, her REM bölümünde görülmektedir. Bununla birlikte kâbuslar, tüm dramatik etkileri ile buna bağlı olarak oldukça az görülüp, teknik açıdan öbür rüyalardan farklı değildir. (Korkan çocuk, bu konuda ikna edilmelidir.) Hartmann, kâbusu, basitçe "Genellikle uyuyan kişiyi uyandıran korkunç içerikli bir rüya." olarak

tanımlıyor. Kimi bilim adamları ise, "Rüya anksiyetesi (endişesi)." tanımını yeğliyorlar. Uzmanlara göre kâbuslar (kesin olarak hangi terimle açıklanması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları olmakla birlikte), genellikle en uzun ve en geç REM dönemlerinde ortaya çıkıyorlar.

İnsanlar, küçük yaşlardan itibaren kâbus görmeye başlar. Ana-babalar, genellikle, söz etmedikleri sürece, çocuklarının kâbus gördüğünün farkında olmazlar. Çocuk ise ancak iki ya da üç yaşından sonra bunları anlatabilir. Ancak ilk kâbus, bundan çok daha önce görülebilir. Bebeklerin, henüz nedeni açıklanamamış gece yarısı uyanmaları, aslında konuşmaya dahi başlamadan önce gördükleri kâbuslar yüzünden olabilir. Gerçekten de Japon bilim adamları, ceninlerde, rüya görülen uyku bölümünün hızlı göz hareketlerini görüntülemişlerdir. Stanford Üniversitesi Uyku Bozuklukları Kliniği Psikiyatristi German Nino-Murcia, ne gördükleri belki de sonsuz dek sır olarak kalacağı halde, ceninlerin rüya gördüklerine inanmaktadır. Nino-Murcia, gülümseyerek "Henüz elimizde verilmiş ifadeler yok," diyerek şöyle devam etmektedir; "Ama, göz hareketlerini ve karakteristik beyin dalgalarını saptayabiliriz."

Önceleri, çocukların gördüğü kâbuslar, görünüşte pek de heyecan verici değildir. Bu, en azından bu tip düşler görmeyenlerimiz için böyledir. İki yaşında bir çocuk, kendi deneyimleri ya da anlayışı ötesinde olan olayları, kötü kalpli insanları, canileri ya da canavarları henüz gözünde canlandıramaz. Bu-

nun yerine, gece yarısı, başına ürkütücü ama bilinmeyen bir şeylerin geleceğini belli belirsiz hissederek korku ve dehşet duygusu ile uyanır.

*En belli başlı
kâbuslardan
biri olan biri
tarafından
korkutulup
kovalanma, üç
yaşlarında ortaya
çıkma başlar.*

Bu gece yarısı korkuları, gün boyunca yaşanan, birtakım güvenlik duyguları yoksunluklarından kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, "kayboldum" duygusuna kapılmak, ana-babadan ayrı kalmak ya da bir köpek tarafından korkutulmak gibi. İki yaşında bir çocuğun elini, bir gün önce arı sokmuştu. Gecenin bir yarısı gözleri yaşlarla dolu olarak ana-babasını şöyle uyandırıyor: "Burasını bız bız yaptı." Bunu söylerken de elinin üzerine konmuş hayali arıyı gösteriyordu.

En belli başlı kâbuslardan olan biri tarafından korkutulup kovalanma ve en azından böyle bir şeyi anlatabilme yeteneği, üç yaşlarında ortaya çıkmaya başlar. Bu ana tema, yetişkinliğe dek devam eder. Bu arada değişen tek şey ise olayın içindeki karakterdir. Bu karakterler, önceleri sanıklar, canavarlar ve cinler olur. Üç yaşındaki bir çocuk, gün ışığında bile, her zaman neyin gerçek, neyin gerçek dışı olduğundan emin değildir. Gecenin esrarlı havasında, bu ayırım daha da zorlaşır. Tıpkı, sabaha karşı saat 5.00'te elbise dolabının ar-

kasına saklanmış yaratıkların küçük bir çocuğa yeterince gerçek görünmeleri gibi. Tüm bu olup bitenlerin sadece rüya olduğunu öğrenmek bile, dehşet duygusunu tamamen ortadan kaldırmaz. Bu çocuğun bir zamanlar söylediği gibi, "Canavarlar değil ama, yaşadığım korkular gerçektir."

**Gecenin
karanlık
ziyaretçileri yaş
ilerledikçe
azalmakla
birlikte,
kovalanma
sahneleri
devam eder.**

Beş-altı yaşlarına gelindiğinde canavarlar ve cinler, kötü çocuk ve katiller gibi insan

karakterleri olur ve sıkça da tanıdık çevrelerde ortaya çıkarlar. Anaokuluna giden küçük bir erkek çocuğu, gördüğü tipik kâbusu şöyle anlatıyordu: "Tam okuldan çıkarken, birden ağacın arkasından o adam göründü. Onu tanıdık birine benzetip dikkatlice yüzüne bakmaya başladım ve korkunç suratını gördüm. Ceketinden bir bıçak çıkarıp beni kovalamaya başladı. Koşmaya başladım, ama o çok hızlıydı. Tam yetişip, beni yakalayacağı an uyanmışım." Tıpkı, bir yetişkinin gördüğü kâbusların, işyerinde yaşadığı sorunlardan ya da resmi dairelerin birinde yaptıracağı işlemlerin uzaması sonucu yaşadığı gerilimden kaynaklanabilmesi gibi; çocukların kâbusları da, gerçek ve kurgudan örülmüş resimli bir örtü (goblen) gibidir.

Anne ve babası, beş yaşındaki çocuklarının, anaokulunda kabadayılık taslayan

bir çocuktan çok korktuğunu, ayrıca yabancılar arasında yalnız bırakıldığında endişeye kapıldığını söylüyorlardı. Aynı duygular, rüyasında sıkça gördüğü tehdit edici, yabancı ve saldırgan kişiler karşısında da ortaya çıkıyordu. Okulöncesi çocukları, bir ayda pek çok kez kâbus görebilirler ve bu sayı, erkek ve kız çocukları için hemen hemen aynıdır. Gecenin karanlık ziyaretçileri yaş ilerledikçe azalmakla birlikte, kovalanma sahneleri devam eder. Neyse ki, çocuklar, rüya olduğunu anlayabilecek durumdadırlar. Biraz telkin, biraz rahatlatma ya da açık bırakılan bir gece lambası, onların yeniden uyuyabilmelerini sağlar. Anne-babalar, ergenlik çağında, genç çocuğun kâbus gördüğünün farkında bile olmayabilirler.

**Aslında,
çocuğun
öğrendiği
her şey gibi,
korkunun da
onun yaşamında
önemli
rolü vardır.**



Aslında kâbuslar, çocuğun gelişimindeki kilometre taşlarını temsil ederler. Gece yarısı duyulan ilk çığlık, çocuğun dışarıdaki tehlikeleri algılamaya başladığının da ilk işaretidir. Ne yazık ki, dünya artık bir istiridye kadar güzel değildir. Çocuk, dışarıda korku verici, tahmin edilmez kötü şeylerin olduğunu keşfetmeye başlar. Kâbuslar, yabancı kişilere karşı duyulan anksiyete (endişe) dönemlerinde de görülür.

Korku, tamamen kötü bir şey değildir. Hiç kimse, gerek kendisinin, gerekse küçük bir çocuğun korkutulmasından hoşlanmaz. Ancak, hoşlanmasa da korku önemli bir öğrenme aracıdır. Aslında, çocuğun öğrendiği her şey gibi, korkunun da onun yaşamında önemli rolü vardır. Bu duygu, onun, sürekli işleyen trafik karşısında kaldırımında yürümesini, sokak köpeklerinden uzak durmasını ya da açık pencerenin yanına yaklaşmamasını sağlar. Tehlikeden kaçınmak tedbirli olmayı, yavaş gitmeyi, harekete geçmeden önce düşünmeyi öğretir. Hoşumuza gitsin ya da gitmesin, korkulu rüyalar, çocuklara bu dersi canlı olarak verir.

duğunu ve uğraşması gerektiğini öğretir.”

Peki, çocukların gördüğü kâbusları neler başlatır? Macbeth'in gösterdiği gibi, büyüklerin gördüğü kâbuslara neden olan uyarıcı, çoğunlukla suçluluk duygusudur ve kimi zaman çocuk da, bu duygu yüzünden kâbus görür. Belki kardeşi hakkında aklından kötü şeyler geçmiştir. Belki de babasına çok kızmıştır.

Son zamanlarda oldukça geçerli görülen bir kuram (çocuklardaki stresin yetişkinlere nazaran, anlaşılması ve ortadan kaldırılması daha zor olsa bile), kâbusların çoğunun stresten kaynaklandığını ileri sürmektedir. Genelde, çocukların gördüğü

yaşadığı şoku bir kat daha artırmıştı. Bundan sonra, aylarca, yangın ve patlamalarla ilgili korkunç kâbuslar gördü.” 1976'da üç genç, California Chowchilla'da bir okul otobüsünü kaçırmışlar ve içindeki küçük yolcuları da iki gün boyunca bir yük kamyonunda rehin tutmuşlardı. Olay kapandıktan sonra, bu çocukların çoğu sürekli gördükleri ve kendilerini boğan korkunç kâbuslar yüzünden tedavi altına alınmak zorunda kaldılar.

Çocukluk çağında görülen kâbusların kimilerinin, gayet açık ve fiziksel nedenleri de olabilir. Oldukça yaygın olarak kabul edilen bir inanışa göre, yatmadan önce abur cubur yemek, kötü geçecek bir geceyi davet etmektir. Böyle olsa bile, şimdiye dek hiç kimse bu doğrudan bağlantıyı kanıtlama imkânı bulamadı. Öte yandan, çocuk hastalıkları, özellikle yüksek ateş yapanlar, açıkça bilindiği gibi, bazen gecede birkaç kez olmak üzere, kötü rüyalara neden olurlar. Kimi araştırmacılar, bu hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlardan kuşkulmuşlar, ancak, doğrudan bir ilişki bulunmamıştır. Yatak ıslatma da kötü rüya görmekle birarada gider. Bu da görülen kâbusun bir sonucudur.

Bazen, başka nedenlerden ötürü oluşan gece yarısı uyanmaları, kâbus görme ile karıştırılır. Bir anne, şöyle anlatıyor: “Küçük kızım okula henüz başlamıştı. İşte tam bu sıralar, her gece yattıktan 1 ya da 2 saat sonra, göz yaşları içerisinde uyanıyordu. Onu rahatsız eden korkunç yaratıklar olmadığı gibi, okulda da gayet mutluydu. Ama yine de bir hafta boyunca, her akşam uyanınca, sonunda bir çocuk doktoruna

Çocukluk çağında görülen kâbusların kimilerinin, gayet açık ve fiziksel nedenleri de olabilir. Yaygın bir inanışa göre, yatmadan önce abur cubur yemek, kötü geçecek bir geceyi davet etmektir.

California - Corte Madera'daki Aile ve Çocuk Merkezi'nde çocuk doktoru olan Jack Obedzinski, çocuklarının yaşadığı korkular konusunda kendisine sık sık başvuran anne ve babalara şöyle söylemektedir: “Korku, çocukluk çağı ile birlikte gider. Gayet basit olarak, büyümenin bir parçasıdır. Çocuk kedi ile oynar, kedi tırmalar. Bu, içi doldurulmuş oyuncakların yapmadığı bir şeydir. Canı acımıştır. Ev sakindir, ama dışarıyı gürültülü ve korku vericidir. Ama tüm bunlar, çocuğa dünyada kendisinden başka şeyler de ol-

kâbusların nedenleri belirsizdir ya da anlaşılması güçtür.

Savaş sonrasında, askerleri gece yarısı kaldıran ve savaşın korkunç sahnelerini gözlerinde yeniden canlandıran ve belirgin nedenleri olan rüyalar ise travmatik kâbusları oluşturur. Ama, bu tip rüyaları çocuklar da görebilirler. Biri, kız kardeşiyle ilgili bir anısını şöyle anlatıyor: “Kızkardeşim henüz beş yaşlarındayken camdan baktığı bir gün, bir evde meydana gelen patlamayı ve arkasından çıkan yangını görmüştü. Bu patlama sırasında bir komşumuzun da ölmesi,

danıştık. Doktor ise 'Uyuduktan bir saat sonra, geceliğine dikkatlice bakın,' diye bir tavsiyede bulundu. Bu tavsiyeye uyduğumuzda, hem geceliğinde hem de yatak çarşafının kıvrımları arasında bir düzine bağırsak kurdu bulduk."

Kâbuslara neden olabilen bu tip olaylar, tartışma konusu olabilmektedir. Çünkü bağırsak kurtları, kir ve yetersiz sağlık bilgisi ile ilgili görülür. Aslında, tıpkı saç biti gibi, bu küçük sevimsiz yaratıklar da en temiz ve titiz ailelerde bile ortaya çıkabilirler. Bağırsak kurtlarının kâbus görme ile olan ilişkisine gelince; bu kurtlar, bağırsaklarda yaşar ve bunların dişileri, gece, içinde barındıkları vücuttan çıkıp yumurtalarını dışarıya bırakırlar. Anüs çevresindeki kaşınma, çocuğu gecede 3-4 kez uyanıdırır. Buna bağlı olarak, kâbuslar da (eğer görülüyorsa), çocuğun korkularını yatıştırma çalışmalarıyla meşgul olan ana-babasını yanıltmış olurlar.

Bir çocuk doktorunun yaptığı tahminlere göre, anaokulu çağındaki çocukların yaklaşık % 60'ında bağırsak kurdu vardır. Bu doktor, bu durumu, "Sosyal bir illet." olarak nitelendiriyor. Hastalığı kapmış olan bir çocuk, herhangi bir şekilde, bu ufak organizmaları tırmaklarının arasında barındırabiliyor ve sonra da okuduğu bir kitap ya da oynadığı bir oyuncak üzerine bunları bırakabiliyor. Bu yolla başka bir çocuk da hastalığı kapmış oluyor. Aslında bağırsak kurtlarının, uykularından çalmak dışında, çocuklara pek zararı yoktur. Etkili ve gayet basit bir tedavi ile bu baş belalarından kurtulmak olasıdır. Ancak, sterilizasyon olmadığı sürece bu

yaratıklar, çarşaf, iç çamaşırlar üzerinde barınabilirler. Çoğunlukla, tüm aile bireylerinin tedavi edilmeleri gerekir.

Bir başka kâbus benzeri olay ise "gece yılgınlığı" diye adlandırılan bir olaydır. Bu ani ve korkutucu durum, gelişmekte olan genç beyinde, uyku-uyanıklık döngüsünde ortaya çıkan bir anormallik olup, uyurgezerliğin uzaktan akrabası olarak kabul edilmektedir. Bu tip olayların, kimi ilaçların etkisi nedeniyle, yetişkinlerde de görüldüğü dikkate alındığında, nörokimyasal esaslı olduğunu düşünmek de mümkündür.

palıdır ve uyandırılması da çok zordur. 15 dakikaya kadar uzayabilen bu olaydan sonra, çocuk yeniden yatıp uyur. Ertesi sabah uyandığında, gece olan hiçbir şeyi hatırlamaz ya da bir şeyler hatırlayacak da olsa, bu sadece, gece üzerinde bir ağırlık hissettiğidir. (Bu yüzden kimi bilim adamları, olayı "karabasan -incubus-" olarak adlandırır. Bu sözcük, Latince kökenli olup, "üzerine abanma" anlamına gelir.)

Kâbustan farklı olarak, "gece yılgınlığı"nda, korkunç hayaller yoktur. Ayrıca, kâbus gören bir çocuk, çoğunlukla tamamen uyanır, anne

Kimi uzmanlar, çocuklara, kâbuslardaki düşmanlarına karşı nasıl davranacaklarını, nasıl düşüneceklerini ve daha sonra bu taktiği gece nasıl uygulayacaklarını öğretiyorlar.

Çocuklarda bu tip gece nöbetleri, okulöncesi yıllarla sınırlı kalıp beş yaşından önce kendiliğinden ortadan kaybolur. Bununla birlikte, ana-babalarda şaşkınlık yaratması çok doğaldır. "Gece yılgınlığı", kâbusa benzediği halde, daha farklı bir şekilde ortaya çıkar. Öncelikle bu tip olaylar, hemen her zaman gecenin erken saatlerinde başlar. Yattıktan 1-2 saat sonra ve uykunun en derin zamanında ortaya çıkar. Çocuk, oturabilir ya da ayakta durabilir. Aynı şekilde bağırıp, ağlayabilir de. Ancak, anne ya da babasını tanımaz. Onu rahatlatma çabalarına karşı ters tepki verir. Gözleri ka-

ve babasını tanır ve ertesi günü olayı en canlı ayrıntıları ile hatırlar.

Ancak, gecenin bir yerinde, ana-babalar, kâbus ve "gece yılgınlığı" arasındaki ayrımı kolayca yapamayabilirler. Kâbuslara alışık olan ana-babaların, bu olayı, kötü bir rüya olarak düşünmeleri oldukça doğaldır. Ama, çocuğu böyle bir "gece yılgınlığı"ndan uyandırmaya çalışmak, sorunu daha da kötüleştirebilir.

Jack Obedzinski'nin hatırladığı böyle bir olayda, anne, çocuğunu uyandırmak için sürekli sarsıp ona ne gördüğüne dair sorular soruyordu. En sonunda çocuk



da annesini tatmin etmek için, hiç görmediği halde, kendi yarattığı canavarlardan ve korkulardan söz etmeye başlamıştı. Doktor ise ona, sadece can güvenliğinden emin olmak için oğlunun yanında durmasını ve sonra uyumasına yeniden izin vermesini, sabah olunca da gece olan her şeyi unutmuş görünmesini tavsiye etti. Tavsiyeye uyulunca da zamanla, bu tip olaylar kalıcı sorunlar bırakmadan sona erdi.

Peki, öyleyse çocukların gördüğü kâbuslar karşısında ne yapabiliriz? Bir kez, anaokulunda, velilerle yapılan bir toplantıya katılmışım. Toplantıda, çocukların uykuda yaşadıkları sorunlar tartışılıyordu. Bir anne, gururla, oğlunun gece yarısı gördüğü canavarları nasıl kovaladığını anlatıyordu; eline bir süpürge alıp, canavarları odadan dışarı atıyordu. Bu, hemen küçük çocuğu yatıştırıyor ve çabucak uykuya dalmasını

sağlıyordu. Toplantıdaki öteki anneler bu anlatılan olay karşısında dehşete düştüler. Onlara göre, sorunu çözmek bir yana, böyle bir davranış çocuğun fantezilerini kuvvetlendirip, kafasını daha çok karıştırıyordu. Bu anne ise oldukça mantıklı bir şekilde, kendi çocuğu bu yöntemle uyuyabildiği halde, onların çocuklarının uyuyamadığına dikkati çekiyordu.

Hiç kuşku yok ki; eğer 4 ana-babaya, çocuklarının gördüğü kâbuslar konusunda ne yaptıklarını sorsanız, tümü de doğru olan farklı yanıtlar alabilirsiniz. Anaokulu toplantısındaki velilerin tümü, kâbus gören bir çocuğa, anne ve babası tarafından her şeyin yolunda olduğunun telkin edilmesi gerektiği konusunda birleşiyorlardı. Ana-babaların bu telkini nasıl verdiği ise herkese göre değişmekteydi. Kimisi hıçkırıklar sona erinceye dek şevkatle kucaklıyor; kimisi de

aslında korkulacak bir şey olmadığını göstermeye çalışıyorlardı: "Gördün mü? İşte, tam orada oyuncak ayın var. Şurada da battaniyen duruyor. Evinde, odandasın canım. Annen işte yanında." İlk konuşan anne, soruna, 'süpürgeyle kovalamak' şeklinde bir çözüm getirirken, bir başka anne, ağlayan çocuğunu kendi yataklarına götürüyordu. (Pek çok ana-baba, böyle bir davranışın başka sorunlara neden olduğu konusunda uyarıyorlar.) Bu gruptaki ana-babalardan çoğu, yukarıda sözü edilen yöntemlerden tümünü zaman zaman uyguladıkları konusunda aynı görüşü paylaşıyorlardı.

Peki, okul çağına gelmiş bir çocuğun sürekli olarak kâbuslar görmesine ne demeli? Pek çok psikoloğa göre, çocukluk çağında sık sık görülen kâbuslar, başka sorunlar olduğuna işaret eder. Gerçekte, mutsuz olmanın öbür göstergeleri daha görünür ve daha çarpıcıdır. Örneğin, okul fobisi ya da ana-babalardan ayrı kalma korkusu, depresyon belirtileri, başka çocukların yanında utangaç davranma gibi. Bu gibi durumlarda, çözüm kâbusların kendisi ile ilgilenmek değil, daha derinlerde yatan sorunları ortaya çıkarıp bunlara çare bulmaktır. 1954 yılında, Malezya'nın uzak köşelerinden birinde, Avustralyalı bir antropolog, araştırma yaparken Senoi adlı bir kabileye rastlamıştı. Bu kabile üyeleri, rüyaları, kendi kültürlerinin temeli ve çocuklarının eğitimi için ana kaynak olarak görüyorlardı. Senoiler, her sabah kahvaltıda toplanıyorlar ve çocukların, bir gece önce gördükleri düşleri anlatmalarını sağlıyorlardı. Eğer bir çocuk, korkunç bir rüya

görmüşse, ona bu korkuyu nasıl yeneceği öğretiliyordu. Çocuk, büyüklerden birinin rehberliği altında, önceleri uyanıkken ve daha sonra hayalini kurduğu sırada, bilinçli olarak bu korkuyu yenme yöntemlerini yineliyordu. Kabile inanışına göre, bu, sadece çocukların daha az kötü rüya görmelerini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda onlara, uyanıkken yaşadıkları sorunlarla uğraşacak güveni de kazandırıyordu. "Çocuğunuzun Rüyalari" kitabının yazarı, San Francisco'lu psikolog Patricia Garfield da Senoiler'in yöntemini, Amerikalı çocuklara uygulayan uzmanlardan biri.

Garfield, çocuklar da dahil olmak üzere, tümümüzün kimi zaman, tam rüya görürken rüya gördüğümüzün farkına vardığımızı dikkat çekerek, bu tip bir durumun bizlere, rüyamızı kontrol edebilme olanağı verdiğini söylüyor.

Garfield, çocuklara, kâbuslardaki düşmanlarına karşı nasıl davranacaklarını, nasıl düşüneceklerini ve daha sonra da bu taktiği gece nasıl uygulayacaklarını öğretiyor. Söylediğine göre, kendisi de bir zamanlar sürekli kâbus görüyor ve bu kâbuslarında, bir adam onu sürekli tehdit edip, izliyormuş. Gündüz ise kâbuslarında gördüğü bu adamdan kaçmayı bırakıp,

onunla nasıl yüz yüze gelebileceğinin pratiğini uygulamış. Yine bir gece, rüyasında bu adamı gördüğünde, oldukça soğukkanlı bir şekilde elinde tuttuğu sprej kutusuyla adamın yüzüne kimyasal bir ilaç püskürterek, onu kaçırtmış. Bu adam bir daha da ortaya çıkmamış.

Bu tip bir kompleks eğitim ve psikolojik hazırlık, çocuklar için gerekli olmayabilir. Yine de gece yarısı kalkmaktan artık bıkmış ana-babalar için, "ateş püsküren canavarlar"ı kovalayacak her şeyin denenmeye değer olduğu da söylenebilir.

Çev: Pınar SERBEST

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI

Yanıt: Eşlerin hayatında, evlenip kendi yuvalarını kurmaktan sonraki en büyük değişiklik, doğacak olan çocuklarını hayatlarının bir parçası yapmak ve kendilerini ana-baba olarak görmenin yanı sıra, karı-koca olarak görmeye de devam etmektir.

Böylesine bir değişikliğin olabileceğini önceden düşünmekte de yarar vardır.

Her ne kadar çocuğun doğmasıyla yaşam biçiminde ve duygularda olacak değişiklikleri önceden tahmin etmek mümkünse de bu değişikliklerin neler olduğunu bilmek, onları yaşamadan mümkün değildir. Ancak kimi değişiklikler, hemen hemen dünyanın her yerinde aynıdır: Örneğin geceleri uyuyan bebek pek azdır. Böyle durumlara da herkes farklı tepkiler gösterir: Kimileri uykularının bölünmesine kolayca uyum sağlarken, kimileri bunu başaramazlar.

Bu değişiklikleri ve sizin tepkilerinizin nasıl olacağını

şimdiden kestiremiyorsanız bile, kocanızla iletişiminizde bu türden değişiklikler olduğunda, iyi bir iletişimi sağlayacak bir uyumu şimdiden sağlamanız mümkündür ve bunu yapmanız da çok iyi olacaktır.

Eğer eşinizin şu anki en büyük kaygısı, çocuktan dolayı sizin ona daha az zaman ayıracağınızsa, o halde şimdiden ileride bebeğin olmadığı anlarda birlikte geçireceğiniz bu zamanları planlayın. Siz ve eşiniz, ayrıca, çocuğu yetiştirmede bazı sorumlu-

lukları paylaşma konusunda anlaşabilirsiniz. Eğer ikiniz de onu yetiştirme işine katılırsanız, bebeğin işlerini birlikte yapıyor olacaksınız ve böylece ikiniz de zamanının çoğunu bebeğe ayırıp eşini ihmal eden kişiler olmaktan kurtulursunuz. Bu işe, daha çocuk doğmadan, odasını şimdiden düzenleyerek, çocuk yetiştirmeye ilgili bazı yayınları okuyarak ve tartışarak başlayabilirsiniz. Daha başlangıçta ortak bir tavır almanız, ileride çıkacak sorunları oldukça azaltacaktır.

Altı yıllık evli bir kadının ve birkaç ay sonra ilk çocuğumuz olacak. Bu olay eşimi çok mutlu etmesine karşın, doğacak çocuğun bakımının çok özen isteyeceğinin ve beni bebekle "paylaşmak"ta zorlanacağının da farkında. İleride ortaya çıkabilecek böyle bir durumla nasıl başa çıkabilirim?

NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI NE YAPMALI NASIL YAPMALI

□ yayın/ar □ yayın/ar □ yayın/ar □

Eğitimdeki çeşitli konularla ilgili olarak yazılmış ve okuyucularımızın yararlanacaklarını umduğumuz kitapları tanıtmaya devam ediyoruz.

Yazar ve yayıncıların, tanıtılmasını istedikleri ilgili kitaplarını bize göndermelerini bekliyoruz.



ÜSTÜN BAŞARI

İnsanlar var oldukları günden bu yana, hep başarılı olmanın yollarını aramışlardır. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, bu çalışmaların önemi ve hızı daha da artmıştır.

Psikolog Dr. Acar Baltaş'ın, "Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı" adlı kitabı, sağlıklı bir biçimde başarıya ulaşmanın pratik yollarından söz ediyor. Kitapta genel olarak, başarının "çok çalışma"yla değil, "etkili çalışma"yla elde edilebileceği savunulmakta ve bunu sağlayacak yöntemler üzerinde durulmaktadır.

Üstün Başarı'da öğrencilere, ana-baba ve öğretmenlere uygulamalı yöntemler adım adım verilmektedir. Altı bölümden oluşan kitabın "Başarıya Giden Yol" adlı ilk bölümünde, eğitim olgusu üzerinde durulmakta, anne-baba ve öğretmenlere özel notlar yer almaktadır.

İkinci bölümde, "Sınavlarda Başarılı Olmak İçin İpuçları" verilmiştir. Bu bölüm, çeşitli araştırma ve uygulamalar sonucunda elde edilmiş bilgiler içermektedir.

Anne-baba ve öğretmenlerin üzerinde önemle durdukları konuların başında gelen verimli ders çalışma için gerekli şartlar, çalışmayı sürdürme, zamanı düzenli kullanma, hafızanın geliştirilmesi, etkin dinleme, etkili ve hızlı okuma gibi konular; "Verimli Ders Çalışma Programı" adındaki üçüncü bölümde, ayrıntılarına kadar irdelenmiştir.

Sınavlara hazırlanan öğrencilerin sınav kaygısı içinde oldukları; özellikle üniversite giriş sınavı gibi büyük sınavlarda, bu kaygının daha önemli düzeyde olduğu bilinmektedir. Kitabın dördüncü bölümünde, bu yüksek kaygının öğrenmeyi ve başarıyı olumsuz yönde etkilediği temel noktadan hareket edilerek, "Sınav Kaygısı ile Başa Çıkma Programı" verilmektedir.

"Çalışma Davranışını Değerlendirme Ölçeği", "Sınav Kaygısı Ölçeği", "Stres Düzeyi Ölçeği"nin yer aldığı beşinci bölüm, öğrencilere kendilerini değerlendirme imkânı sağlamaktadır.

Kitabın altıncı ve son bölümünde, "Öğrenmenin Bilimsel Temeli" hakkında geniş bir bilgi verilerek adeta pratik uygulamaların teorik kaynakları sergileniyor. Kitap, uygulayıcı öğretmene, geniş bir özel notla sona eriyor.

Üstün Başarı, öğrenme olayına ilişkin geniş bir pratik bilgi vererek, öğrenmenin bilimsel esaslarını sergilemektedir. Akıcı bir dille yazılmış kitabın daha rahat anlaşılması, kitaba eklenen özet kısımlarıyla sağlanmıştır.

Baltaş, A. Üstün Başarı. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

ÇOCUK GELİŞİMİ

Çocukların gelişim aşamalarının, ana hatlarıyla da olsa bilinmesinde büyük yararlar vardır. Zamanla çocuktaki değişmelerin nedenlerinin anlaşılması, normalden sapmaların zamanında fark edilmesi; büyük ölçüde, normal gelişim aşamalarının bilinmesine bağlıdır. Gelişim aşamalarının bilinmesi, hangi dönemde ne tür yaklaşımlarda bulunulması gerektiği konusunda da yardımcı olacaktır.

Dr. Gülten Ülgen ve Emel Fidan tarafından yazılan ve Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yayınları arasında yer alan *Çocuk Gelişimi* kitabında, konu geniş biçimde incelenmiştir. Gelişim süreci, ayrıntıdan çok, temel kavram ve ilkelerle anlaşılır biçimde verilmiştir.

Kitap sekiz üniteden oluşmuştur. "Gelişimde Temel Kavramlar ve İlkeler" ünitesinde "gelişme", "büyüme", "olgunlaşma" ve "hazır olma" kavramları ve sırası ile gelişim ilkeleri üzerinde durulmaktadır. Kalıtım ve çevre faktörlerinin geniş biçimde incelendiği "Çocuğun Gelişimini Etkileyen Temel Etmenler." ünitesinde, özellikle yakın çevrenin çocuk üzerinde ne derece etkili olduğu belirtilmiştir.

"Gelişimin Boyutları" başlıklı ünite, algılama, bellek, mantık, zekâ, motor etkinlikler, dil, konuşma, duygusal ve sosyal gelişim incelenmiştir. Kitabın son ünitesinde "Bireysel Farklılıklar ve Kişilik" konusu üzerinde durulmuştur.

Çocuk Gelişimi, anne-baba ve öğretmenlerin çocukları anlamalarına, onlardaki değişikliklerin farkında olarak uygun yaklaşımda bulunmalarına olanak tanımaktadır.

Ülgen, G., Fidan, E. *Çocuk Gelişimi*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.

DEĞERLİ İLKOKUL ÖĞRETMENLERİ SEVGİLİ ÖĞRENCİLER...

9. HİZMET YILIMIZDA,
SİZLERE, HER SAYFASI 4 RENKLİ,
PİRİL PİRİL BİR ÜNİTE DERGİSİ

YEPYENİ BİR

BESYIL

SUNUYORUZ.



ÇAĞDAŞ TÜRKİYE'DE
ÇAĞDAŞ ÇOCUKLAR İÇİN
ÇAĞDAŞ BİR DERGİ VAR

ÜNİTELERLE
BESYIL
İLKOKUL PROGRAMINA UYGUN BİLGİ, ALIŞTIRMA VE TEST DERGİSİ